

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

Disp. XII. De causis entis in communi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

Iam negationem, sed entitatem sub negatione, malitia autem in sola priuatione sufficienter saluat, tum etiam quia per illam negationem, quam vnum includit, circumscribimus integratatem, quam ens in se habet, & consequenter entitatem eius: per priuationem autem, quam malum dicit, non declaramus entitatem, nec circumscribimus aliquid pertinens ad constitutionem ipsius entis, sed explicamus potius defectum entitatis, qui in aliquo ente interdù esse potest.

III.
Ex hinc est ut malum
est quod idem
accidit.

Secundo hinc fit, ut malum non sit reciprocum enti, vt vel ob eam causam non possit esse attributum eius. Non est autem reciprocum, tum ex parte ipsius mali, quod laius patet, quam ens, tum ex parte ipsius entis, quod aliud latius patet, quam malum. Primum patet, quia, cum malitia non includat in suo conceptu entitatem, sed efficienter saluetur in priuatione entitatis, non requirit reale ens ad propriam mali denominationem: ipsa enim priuatione perfectio debet non solum est malitia, sed vere ac propriè dicitur malum quoddam, nam eo modo, quo concipiatur per modum entis (quamvis verum ens non sit) concipiatur etiam & denominatur malum quoddam; quamvis non concipiatur ut ens in se malum, sed ut malum eius cuius est priuatione. Quomodo etiam in moralibus pura omissione, si esset vere ac propriè peccatum, esset & malum hominis. Secundum patet, quia non omne ens est vere ac propriè malum, quod quidem de Deo est certissimum, nam nec ipse in se habet defectum aliquem, unde malus dici possit, neque alicui enti est vere & absolute disconueniens, sed maxime conueniens, immo simpliciter necessarium, ad cuiuslibet alterius entis bonum & perfectionem. Quod si aliquando apprehenditur ut disconueniens, illud vel falso apprehenditur, vel solum secundum quid, & per quandam denominationem extrinsecam id Deo tribui potest ratione alicuius effectus disconuenientis homini, quem in ipso causat: haec autem denominatio extrinseca nec propriè malum constituit, nec ad proprietates entis pertinere potest. Neque solum in Deo, sed etiam in multis entibus creatis reperi potest integra bonitas sine vla malitia. Quanquam enim extra Deum nullum sit ens creatum, quod non possit alicui malo subiacere: malo (inquam) vel morali, si sit creatum & intellectuale suppositum, vel naturali fatem, aut penali: tamen multis entibus creatis communicate potest, ut nullam propriè habeant malitiam, sed totam perfectionem sibi debitam, vt in beatis angelis cōtingit, quib. hoc peculiare est, vt nulli malo subditi vnaquam f. erint, nec futuri vnaquam sint. Homines enim etiam beati, licet iam careant omni malo in perpetuum, aliquando tamen alicui malo subiacuerunt, si non culpa, quod rarum est, saltet pœna quod nullus euasit. In reliquo autem entibus sola coelestia corpora videtur libera omni malo naturali, quatenus incorruptilia sunt, & a peregrinis impressionibus omnino libera. Est autem considerandum, haec omnia esse intelligenda de malo propriè sumpto, quatenus de formalis dicit propriam priuationem bonitatis debita: nam, si generalius loquamur de malo, vt dicat negationem solum alicuius bonitatis, & perfectionis simpliciter sic quidem omne ens extra Deum potest dici aliquo modo malum: quo sensu possit illud intelligi, Nemo bonus nisi solus Deus. Verantamen illa acceptio malii improrissima est, vt ex supra dictis patet; nam propter solum negationem perfectionis non debet, dici potest ens aut imperfectum negatiu, aut minus perfectum, non tamen malum. Neq; Deus solum dicitur bonus, quia omnia alia sunt mala, sed quia solum ipse est bonus per essentiam, aut per anthoniam, vel analogiam. Addo præterea e modo quo ens creatum, malum in ea proprietate, seu potius imperfectum dicitur, non id habere ex ratione entis, sed quia ex nihilo est.

Tertia ratio ex dictis sumi potest, quia proprietates entis debent per se & ab intrinseco consequi: Calvinus Causa, velibet in ipsum ens: malum autem non ita comparatur ad ens, legè prædictum sed omnino per accidentem, & ab extrinseco illi conuenit. Qua ratione superius probabamus, malum non

esse sine aliqua causa, quia dicit defectum contra naturam debitum, qui non contingit, absque extrinseca causa. Prouenit ergo malum illi enti cui inest non Malum enti ex se, sed ab extrinseco & ex accidenti, non ergo potest ad entis proprietates pertinere. Et quamvis interdum contingat ex intrinseca natura duorum entium consequi, vt vnum sit alteri disconueniens, & consequenter malum eius, quomodo in moralibus dicuntur esse alicui actus intrinseca mali, tamen hoc ipsum est valde per accidentem ad rationem entis, & peculiare quorundam entium habentium inter se repugnantiam, vel improportionem aliquam. Ob has ergo causas non debuit malum inter rationes entis recenseri.

DISPUTATIO XII.

De causa entis in communi.

Propositio. Ostquan dictum est de essentiali ratione, & proprietatibus entis in quantum ens est, priusquam ad diuinitates eius descendamus, oportet de causis eius exactè disputare. Nam licet Physicus de causis disputet, id tamen est nimis contrarie & imperfecte, quatenus ratio causæ in Physica materia, vel cum aliquo motu aut Physica mutatione exercetur: ratio autem causæ vniuersalior est & abstractior: nam secundum se abstrahit à materia, tam sensibili, quam intelligibili: ideo proprius eius consideratio ad Metaphyicum pertinet. Primo quidem quatenus ipsam ratio causæ, seu causalitas (ut ait) aliquem gradum entis participat: de quo oportet declarare quid & quo modo sit. Secundo, quia ipsa causalitas est veluti proprietas quædam entis ut sic nullum est enim ens quod aliquam rationem cause non participet. Tertio, quia ad scientiam pertinet considerare causas sui obiecti. Quamvis autem non omnem ens comprehensum sub obiecto huius scientiæ, habeat veram ac propriam causam, nam Deus causa non habet: tamen omnia alia præter ipsum, causam habent: & in eius non solum determinatae seu particulares rationes entis, sed etiam ipsa entis ratio per se ac propriè causatur, ita ut verum sit dicere, ens in quatum ens specificatur, eti non reduplicatur, habere causam. Eo vel maxime quod eiusdem doctrinæ est rationem causæ & effectus contemplari: nullum autem est ens quod non sit vel effectus, vel causa. Accedit quod, hec Deus non habeat veram & realem causam: quædam tamen rationes eius concipiuntur à nobis ac si essent causæ aliarum, ad quas melius declarandas utile eriam erit veras rationes causandi prenoscere. Ob has ergo rationes ad Metaphyicum pertinet causalium consideratio. De quibus pauca prius in communione dicemus de ratione causæ & membris eius: deinde fusius de singulis: postremo eas inter se, & cum effectibus variis modis conseremus.

SECTIO IV.

Verum causa & principium, idem omnino sunt.

Non inquirimus an causa sit, quia nihil est per se notius: ad inuestigandum Causam esse autem quid sit, commode à ratione est longe ne principiū initium sumimus, quoniam sumum omnis causa principium est, & per illud tanquam per genus, vel loco generis definiri

V 4 potest,

poteſt, & debet. Ratio igitur dubitandi in proposita quæſtione ex variis dicitis Aristotelis ſumitur, nam interdum ſignificat, cauſam & principium, idem o-
 Ex medo lo- mmino eſſe, & reciprocè dici. Nam in 4. Metaphyſic.
 quendi pa- capit. 2. ait, ita comparari inter ſe cauſam & principium, ſic-
 trum Gra- ut vns, & vnum: ens autem & vnum conuertuntur in-
 ter ſe, vt ſupra dictum eſt. Item 5. Metaphyſic. capit. 1.
 Damasc. lib. vbi vatis modos principij enumerat, in fine ita co-
 1. deſid. c. 8. cludit: Totidem autem modis & cauſe dicuntur, omnes e-
 Ep. 9. ac. 11. nine cauſe principia ſunt. Rurſus cum 1. Phyſicorum
 Athanaſ. in adiſ. Nica- priuationem inter principia rei naturalis numerat-
 na (yndi), ſet, in 12. Metaphyſic. c. 2. cam cauſam vocat: ſentit et
 Naz. ian. o- go cauſam & principium eſſe idem. Et huic ſenten-
 rat 19 de tia ſauet modus loquendi aliquorum Patrum Gra-
 dogmari. & corum, qui etiam in diuinis perfonis Patrem vocant
 cauſam Filij, eo quod fit principium eius: & ſimiliter
 Ep. 10. Ep. 11. Patrem & Filium cauſam Spiritus sancti: quod eſt in-
 orat 35 que dicuum, apud Graecos idem eſſe, cauſam quod principium.
 est 1. de Filio Quod ſignificat, illos Patres exponens Con-
 g. 3. de Theologia titulum Florentium ſel. vlt. Ratio vero eſſe potest,
 quia principium relationem dicit ad principiatum,
 ſicut cauſa ad effectum: principiatum autem idem
 eſſe videtur quod effectum.

II.

Aliquando vero ſignificare videtur Aristoteles cauſam latius patere quam principium: ait enim lib.
 5. de Gener. animal. ca. 7. de ratione principij eſſe, pri-
 pium quidem cauſa ſit multorum, ſed ipſius nulla ſit ſu-
 perior cauſa, non eſt autem de ratione cauſa, ve non ha-
 beat ſuperiore cauſam: ergo iuxta Aristotelis ſen-
 tentiā, principium quid contraſtū eſt quam cauſa.
 Vnde etiam 1. Phyſic. capi. 5. de ratione principiorum
 ait eſſe, vt non ſint ex ſeſe, nec ex aliis, ſed alia ex ipſis,
 de ratione autem cauſa non eſt ve non ſit ex principiis & cauſis: latius ergo patet cauſa quam principium.
 Denig aliuſde apparet maniſtum, principium ge-
 reralius quid eſſe, quam cauſam: nam omnis cauſa
 principium eſt, vt ex Arist. reſulimus: non tamen om-
 nine principium potest dici cauſa: priuatione enim, te-
 ſte Aristotele, eſt principium generationis, non tamē
 cauſa, & aurora eſt principium diel & non cauſa. Et
 apud Theologos ſana & recepta doctriña eſt, in di-
 uinis perfonis vnum eſſe principium alterius, non
 tamen cauſam, vt patet ex D. Thom. 1. part. qu. 33. ar-
 tice. 1. ad 1.

Varij principiorum modi, & illorum ordo.

III.

Ad explicandam hanc quæſtione incipendum eſt a nomine & ratione principij: quoniam vero, vt Damasc. ait Dialo. contra Manich. in initio, prin-
 cipij vocabulum, & quicquid, id eft analogum, eft, melius erit varias eius ſignificationes enumerare, quas ibi recenſet Damasc. & prius Aristoteles. Metaphyſic. ca. 1. Ve vero aliqua certa methodo a nobis tradatur, primo diſtinguere poſsumus duplex prin-
 cipium, aliud rei, aliud cognitionis ſeu ſcientie, quod alio modo ſolet diſtingui in principia ita complexa, & complexa: nam principium rei incomplexum eſt cognitionis autem complexum. Quanquam enim principia cognoscendi frequenter defumantur ex principiis rei, proxime tamen non ſunt principia ſci-
 entiae niſi prout ex eis ſunt principia complexa. Et hoc modo ait Aristoteles ſupra, ſuppositiones demon-
 strationum vocantur principia: & 2. Elench. capite vltim. in principiis cognoscendi ait principium inſtendam eſſe, quia illis cognitionis, facile eft cognoscere ea quae ſequuntur. De his autem principiis complexis nihil amplius a nobis diſendum eſt, nati quæ ad hanc do-
 trinam necessaria ſunt, diſputatione 1. & 3. ſuſcien-
 ter ſunt tradita: reliqua vero ad libros Posterior. ſpe-
 ciant. Denominatione autem principij quia hi tri-
 buit, ad aliquod genus cauſalitatis pertinet, ve ad aliquam habitudinem ex his quæ ſtatim numerabimur: nam quia cognitionis res quædam eſt prin-
 cipium cognitionis ſecundum aliquam habitudi-

Principium
 complexum
 ſeu cogni-
 tio quid.

nem dicitur, in qua conuenit cum aliis principiis
 rerum.

Principium igitur rei dici potest aut ſolum ratio-
 ne ordinis, & cuiuscunq; conneſſionis, aut ratione
 aliquius intrinſecæ habitudinis. Prior modo dixiſe
 videtur Aristoteles in Poetica, aliquantulum à prin-
 cipio: Principium illud eſſe dicitur quod non neceſſario poſt
 aliud eſt, & poſt ipſum aliiquid eſſe, vel fieri natum eſt. Hac
 autem appellatio ſub hac ratione multiplex eſt. Pri-
 mo enim in omni actione aut negotio illud vnde in-
 choatur, principium dicitur, quo d' aliquid eft ar-
 bitrarium, ſeu cauſale, aliquando eft debitum ipſi rei
 vel ſaltem magis conſentaneum, vt conuenienter ſit
 at, vel ſpectata natura rei quæ ſit, vel interdum con-
 siderata conditio operantis. Atque hoc modo in
 ordine traditæ ſententie ait ſupra Aristoteles, id quod
 eft notius nobis, appellari poſte principium doctri-
 nae, quia inde conuenienter inchoatur ſcientia. Se-
 cundo in ſucceſſione ſeu ordine temporis aurora
 dicitur principium diel quia inde incipit dies. Ter-
 tio in ordine loci qui prius ſedet dicitur principium
 certiorum, & locus etiam ille ex quo fons oriuit,
 dici ſolet principium eius. Quarto addit Damascen.
 etiam ſolere dici propter ordinem dignitatis, vt Rex
 (ait) eft principium eorum quibus preſt: quamus hoc
 poſſit ad cauſalitatem pertinere, vt Aristoteles ſigni-
 ficat. Denique quid alteri preſupponit, potest di-
 ci principium eius, vt fundamentum dicitur principium domus, & vnitas principium numeri. Et in
 omni re, quæ extenſionem habet vel latitudinem,
 prima pars aut prium extreum, quod aliis ſup-
 ponitur, dici potest principium totius, vel reliqua-
 rum partium. Vnde hæc acceſſio vel denominatio
 principij latissima eft, & variis modis potest multi-
 plicari, ita ve non poſſit ad certam & ſcientificam
 reuocari, quia eft ſerē & quicquid denominatio-

Alio igitur modo, & magis philoſophico, dicitur V. principium ratione aliquius habitudinis per ſe inter ſtrumentum ipsum, & id cuius eft principium, ita vt ex illo ali-
 quo modo per ſe oriatur. Quod duobus modis acci-
 dere potest. Primo per poſitum in luxum & com- ſupponit
 municationem ſui eſſe: qui modus reſpectu rerum ſignificat
 creatorum ſemper eft cum dependentia & cauſalitate,
 vt explicabimus: quare huiusmodi principium, philoſophicè loquendo, ſemper induit rationem cauſa. Solum in diuinis perfonis inueniuntur principium cum vero in luxu, & communicatione proprij eſſe fine cauſalitate: cur autem hoc ita ſit, ſectione ſequente explicare tentabimus. Vnde hoc genus principij quatenus rationem cauſa includit, in tot membra diuidi potest, quod cauſa. Sunt enim quædam principia intrinſecæ conſtituentia rem: alia vero ſunt ex-
 trinſecæ, quæ eſſe inſtinent in rem, & extra illam ma-
 nent, vt finis, & efficiens, de quibus poſtea dicen-
 dum eft.

Secundo potest aliquid ex alio per ſe oriuit, vt ex principio, non per poſitum in luxum, ſed ſolum propter neceſſariam & per ſe habitudinem ad aliud. Quo modo priuatione inter principia rei naturalis nu-
 meratur ab Aristotele, que medianam quædam ra-
 tionem habere videtur inter duos modos principiorum deſtati-
 ones. Nam ille prior latissimus eft, & ſolum fundatur in quolibet ordine prioritatis, nec re-
 quirit habitudinem per ſe, ſed in quolibet genere co-
 positionis, aut ſuſcione inueniri potest: priuatione
 autem perfecciori modo, & magis intrinſecō dicitur principium generationis naturalis. Alter vero mo-
 dus principij per in luxum, perfeccior eft, quam ve-
 ſo poſſit priuatione conuenire, quia priuatione cum non
 fit vera res, non potest habere proprium in luxum
 in rem quæ ſit, ſeu eius generationem: & multo mi-
 nus potest intrinſecē componere rem genitam. Di-
 citur ergo principium propter intrinſecam habitu-
 dien generationis ad ipſam: nam quia generatio
 effen-

essentialiter est, transitus de non esse ad esse, ideo per se supponit priuationem, & ex illa tanquam ex necessario termino per se sit: haec ergo ratione dicitur priuatio esse principium rei naturalis, non quidem constitutionis eius in facto esse, sed generationis.

Imo (vhoc obiter dicam) etiam forma, vt est principium generationis, longe aliter est principium, quam vt est principium rei genita & constitutionis eius: ipsius enim rei est principium per influxum & causalitatem formalem, vt infra declarabimus: generationis autem non potest esse principium hoc modo, quia ipsa non potest esse causa propria eius generationis per quam sit; ita vt in eam vere influat, nisi forte reducat ad causam finalem: nam finis generationis est formae introducione: vel etiam ad formalem extrinsecam, in quantum generatio speciem sumit a forma ad quam tendit: quia causalitatis. Physicè sunt valde impropre respectu talis formæ, vt postea patet. Et ideo haec ratio principii qua forma dicitur principium generationis: propriè pertinet ad hunc postremum modum: nam generatio per se & intrinsecè intendit formam, vt formalem terminum ad quem tendit: quod satis est ut dicatur generationis principium. Secus vero est de materia: quia haec etiam respectu generationis habet aliquem influxum & causalitatem, licet diversum ab ea quam habet circa constitutionem rei naturalis, in hanc enim rem naturalem influit materia intrinsecè constituendo illam per se ipsam: in generationem vero non ita, sed solum sufflentando & recipiendo illam. Et haec sine per occasiōnē dicta de his principiis, quia illis solet quasi per Antoniamitam nōmē principii rei naturalis accommodari. Denique ad hanc ultimam principii denominationem possunt reduci aliqua exempla posita in prima & generali denominatione quatenus in eis respectu potest ordo per se, & ab intrinsecō necessarius: sic enim punctus dici potest per se principium linea, & primus gradus, totius qualitatis, & fundamen- tum, dominus: quanquam in his talis modus principii per se semper reducitur ad aliquod genus influxus seu causalitatis.

*Esse prius, omni principio qualiter com-
mune.*

VIII. Ex hac principiorum enumeratione colligi potest primo commune esse omni principio vt sit aliquo modo prius principiō: hoc enim præ se fert ipsum principiō nōmē. Imo Aristoteles citato loco 5. Metaphysicæ colligit, *commune omni principio esse vt sit prius*: quod aliquid maius est quam esse prius: nam solum dicit antecessionem ad principiū: illud vero dicit negationem prioris. Sed considerandum est, principium simpliciter in aliquo genere, vel sub aliqua ratione dici, quod ita est principium vt nō sit principiū sub illa ratione, nam si sit principiū ab alio in ea serie, non erit principium simpliciter in illo ordine, sed tantum secundum quid respectu alicuius: verbi gratia, punctus tunc est proprie principium linea, quando ante illum nullus punctus, & consequenter nec pars linea antecessit; punctus autem continuans partes linea, tantum respectu potest dici principium subsequētiū partium, cum sit terminus præcedentium. Quod clarissim in tempore considerare licet: absolu- tè enim illud solum instans est principium temporis ante quod instans nullum tempus præcessit, sed im- mediate subsequitur: instans autem intermedium dicitur non dicerur simpliciter principium temporis, sed tantum respectu vel sub aliqua determinata ratione, scilicet principium diei, vel anni. Et ad hanc

verborum proprietatem videntur alludere Sancti Iustinus, de J. Trinit. cum dicunt, Patrem æternum, esse principium, & fidem & fontem, & originem totius deitatis. Non enim ita theol. Naz. loquuntur quia Pater sit principium ipsius naturæ anz. orationis diuinae: quia iuxta fidem catholicam diuina natura 19. Athanasius non habet principium, quia à nullo procedit, alias orationes in aliis ab eo distinguuntur: vnde sicut damnatur haec lo- dictione, Essentia generat: ita & haec, Essentia genera- tur, vel procedit. Vocant ergo Patrem principium diuinitatis, quia in illo gradu, seu ordine (vt ita dicam) diuinarum personarum solus ipse ita est principium aliarum personarum in diuinitate subi- stentium, vt nullum principium habeat: & ideo dicitur principium diuinitatis, id est omnis communicatio diuinitatis. Filius autem, quia principium habet, non potest absolute vocari principium diuinitatis: dicitur autem vere principium Spiritus sancti, seu communicationis diuinitatis per modum spiratio- nis, quia sub ea ratione non habet principium. Sic igitur de ratione omnis principii est vt sit prius eo cuius est principium, quod si absolute & simpliciter in aliquo ordine priuicipium sit, erit etiam prius in illo ordine.

Dices. Forma est principium generationis rei naturalis, & tamen nullo modo est prior generatione, Forma non cum sit formalis terminus eius. Item obicitur Theologus in diuinis personis nullam propriam prioritatem inueniri, cum tamen in eis sit propriissima ratio principii. Ad priorem partem respondeatur, formam esse priorem generatione in ratione termini per se, ad quem ordinatur generatio, quia revocatur ad prioritatem in ordine intentionis. Non debet tamen qui dicat formam etiam esse priorem natura in execu- tione & in genere causa formalis: sed id non recte dicitur respectu generationis, quia vt dixi, non est propria causa illius, satis ergo est prior habitudo generationis ad formam vt haec sit principium illius, quidquid sit de propria causalitate respectu illius. Dices: Ergo actus vocari poterit principium poten- tiae: quia licet sit posterior generatione, vel tempore quam potentia, tamen est terminus quem per se re- spicit potentia, & a quo speciem sumit: vnde natura est prior ordine intentionis. Respondeatur primo cōcedendo sequelam in eo genere principii specifican- tis: quod enim est inconveniens? Deinde multo ma- jor est ratio de forma respectu generationis, quia forma est ita extrinseca generationi, vt inseparabili- ter, & intime ac essentialiter habeat illam coniunctam, ita vt nō possit intelligi actualis generatio quia ibi interueniat forma actu informans: actus vero est magis extrinsecus potentiae.

X. Altera pars obiectionis ad Theologos magis per- tinet. Inter quos diueritas quædam est fortasse potius in modo loquendi, quam in re. Diuus Thomas itaque in prima parte, quæstione 42. articulo tertio, in corpore, licet concedat inter Diuinæ personas esse ordinem originis, negat tamen simpliciter unam esse priorem alia, quia in Trinitate (inquit) est ordo naturæ sine prioritate. Et in solutione ad secundum declarat, ibi nec prioritatem naturæ esse, nec intellectus, quia illæ personæ & relatiæ sunt, & in unam natura subsistunt: vnde nec ex parte naturæ habere possum prioritatem, cum illa eadem sit, nec ex parte relationum, cum correlatiæ sint simul natura & intellectus. Quapropter idem Doctor sanctus dicta quæstione 33. articulo primo, ad tertium ita respon- der difficultati, quam nunc tractamus, vt negare nostram assertionem videatur. Dicit enim, quam- uis nōmē principii sumptum sit à prioritate, non tamen significare prioritatem. Nam frequens est, vt in nomine aliud sit, quod significet, aliud vero illud, à quo ad significandum imponitur. Nec fibi est contrarius Diuus Thomas, cum prima parte, quæstione quadragesima, articulo quarto, inquit, perso-

personam producentem esse nostro modo intelligendi priorem persona producta. Nam ibi loquitur de modo intelligendi nostro imperfecto & confuso. In altero autem loco agit de intelligentia perfecta, quæ rebus ipsis prout in se sunt, deberetur. Et ita intelliguntur Caietanus & Thomistæ, & cum eis in re concordat Durandus in 1. distinct. 9. quæstione 2. & distinct. 20. quæstione 2. Estque hac sententia satis probabilis, modusque ille loquendi cautus est & securus: iuxta quam opinionem assertio nostra limitari poterit, ut Metaphysicæ intelligatur, non Theologicæ, id est, de principio, quod lumen naturæ cognoscit, non quod sola fides revelat. Nihilominus Scotus in 1. distinctione duodecima, quæstione secunda, & distinctione 28. quæstione ultima, quem sequitur Gabrielius, distinctione nona, quæstione tertia, concedit, sicut in diuinis personis vna est principiū alterius, ita esse priorem, non duratione perfectione aut natura, sed origine tantum. Nam hæc prioritas imperfectionem non includit, & in ipsa ratione principiū producentis necessario includitur. Vtrumq; patet, quia solum importat in persona producente, quod habet esse absque tali origine, secundum quam alia persona ab illa procedit: vi Pater habet esse absque generatione, Filius vero non nisi per generationem: & vterque habet esse absque spiratione, sanctus vero Spiritus non nisi per illam. Quod genus prioritatis inter correlatiū nō potest in creatis rebus inueniri, quia vnum relatiū vnde tali est non procedit ab alio: in Diuinis autem reperiuntur processio vnius correlatiū ab alio, quatenus talia sunt, Et iuxta hanc sententiam, assertio nostra vniuersaliter verum habet: nam si in Diuinis personis vera inuenitur, multo magis in creatis. Non est autem mirum, quod sicut ratio principiū in illis personis singularis est, ita etiā modus prioritatis sit peculiaris, & longe alterius rationis ab omnibus, qui in creaturis inueniantur. Estque hic modus loquendi etiam probabilis, & in re (vt opinor) non contradicit Diuus Thomas, quia ipsis nunquam expresse negavit hoc prioritatis genus in Diuinis personis, sed alia, quæ in creaturis inueniuntur. Tacuit tamen, nunquamque vñis est illa locutione, sed ordinem originis appellavit non prioritatem. Et sane non sine causa, tum quia in rebus Diuinis modus loquendi Patrum imitadus est, apud quos illa locutione nō reperitur: tum etiam quia prioritas originis nō est absolute prioritatis, prout in Diuinis personis reperiuntur: quia prioritas simpliciter & sine addito asserta, imperfectionem aliquam in re, quæ posterior dicitur, indicare videtur. Item, quia illud dicitur absolute prius, quod potest aut esse, aut saltem exactè intelligi in alio, vna vero persona diuina neutro modo ad aliam comparatur. Quod vero addunt aliqui, vnam personam diuinam esse priorem alia in ordine naturalis enumerationis, quomodo primam, secundam, & tertiam personam numeramus: hoc (inquam) non est diuersum à præcedenti, nam hic modus enumerandi nō fundatur nisi in prioritate originis, vnde in re ipsa nō indicat aliud prioritatis genus, declarat autem optimè ille numerandi modus hunc modum prioritatis originis, si congruis verbis, & sano sensu declareretur, non esse omnino alienum à modo loquendi Ecclesiæ, & Doctorum. Vnde cum illo addito acceptari potest, sufficiensq; est vt in vniuersum verum sit, omne principium esse aliquo modo prius eo, cuius est principium: quamvis hoc semper maneat singulare in Trinitate, quod cum ratio principiū absolute, & simpliciter conueniat vni personæ respectu alterius, ratio autem prioris solum cum addito, & limitatione tribuatur: nam illud absolute dictum nullam imperfectionem in altero extremo, hoc vero aliquam, indicare videtur. Prioritas ergo originis dicto modo explicata, satis est vt vera ratio principiū in diuinis inueniatur: vnde quod D. Thomas ait, nomen principiū

pii sumptum esse à prioritate, nouo verò significare illam, si per prioritatem, intelligat absolutam & positivam prioritatem, quæ imperfectionem connotet in principiato, verum est: si tamen sit sermo de pura antecessione, quasi negativa, sub ea ratione sub qua principium dicitur, sic non solum nomen principiū sumptum est à prioritate, sed etiam illam significat, & requirit cum proportione debita, vt declaratur est, & constat ex definitione Aristotelis, & ex omnibus adductis.

Descriptio principiū in communis consummatur.

Secundo infertur ex dictis, ad rationem principiū. Non satis est vt sit prius alio, sed necessarium est inter illa sit aliqua connexio, vel consecutio. Vnde p. 1. q. 1. art. 1. ut ab alio, quod principiatum denominatur. Hoc patet ex communi modo concipiendi hominum, & inductione facile declaratur. Nam homo heri natus non est principium eius qui hodie nascitur, licet sit prior illo, & in diuinis, si Spiritus sanctus non procederet à Filio, Filius non posset dici principium eius, etiam cogitari aliquo modo posset ratione prior, eo scilicet modo quo actus intellectus dicitur prior & tu voluntatis. Et ergo necessaria aliquia connexio, vel consecutio: & ideo iuxta varios modos talis consecutio, varia etiam, est denominatio principiū: interdum enim oritur ex situ: interdum ex successione intrinseca, aliquando ex dimanatione, & sic de aliis superioribus enumeratis. Atque hoc totum significavit Aristoteles dicto loco 5. Metaphysicæ, cum dixit, Principium esse primum, vnde aliquid est, & c. nam illa dictio vnde, prædictam connexionem vel consecutio inuidicat. Et autem hoc cum proportione intelligendum, nam esse potest principium in actu & in potentia, & utroque modo requirit habitudinem ad alterum, quod ad illud consequitur, vel auctu vel potentia.

Atque ita concluditur descriptio principiū in communis & confutatio sumpti, quam sub his terminis p. 1. q. 1. art. 1. tradit t. parte, quæstione 33. articulo primo. Principium est id à quo aliquid procedit quocunq; modo: vbi verbū illud procedit, nō est sumendum, utrūque pro vera origine, sed pro quacunque consecutio, vel connexione, vt hactenus locuti sumus: & ad hoc significandum addidit fortasse Diuus Thomas illam particulam quocunque modo. Atque hoc sensu sumptus est de illa definitio ex prædicto loco Aristotelis, dicens principium esse. Id vnde aliquid est. Consulto enim videtur abstinuisse à peculiari verbo significante originem, vel alium modum emanationis, vt per illam particulam vnde, omnem modum coniunctionis seu consecutiois complectetur, Addidit vero ad maiorem explicationem principiū esse, Id vnde aliquid est, aut sit, aut cognoscitur, vt simul cum descriptione generale quādam diuisa non principiorum explicaret: ad illa enim tria membra modo commemorata possunt omnia principia reuocari, præsentim ea, que sunt per se: nam que sunt per accidens, vix possunt ad certā methodum reuocari, nisi quatenus reducatur ad ea, que sunt per se. Sic igitur principia omnia aut sunt principia rei in fieri, aut principia rei in esse, & ad hæc duo membra, reducuntur omnia principia rerum, quia non potest intelligi in rebus aliis status nisi in fieri, vel in esse: & non semper principium affectionis, est principium constitutionis rei, vt patet in privatione. Sub principio autem eius quod sit, comprehenditur omne principium motus vel operationis, vt sic, vel cuiuslibet rei successiæ: nam ita omnia habent suū esse in fieri: sub principio vero eius quod est, includuntur omnia principia rerum, que aliquo modo habent esse (vt aiunt) in facto esse. Quia vero etiam res

res successivæ, & actiones ipsæ aliquo modo sunt, id eo generalius sumēdo verbum est, dici solet à Theologis Principium esse id unde aliquid est. Atque eodem modo posset sub his verbis comprehendendi principium cognitionis, & re vera comprehendendit, si cognitio consideretur quatenus quædam res est, quæ sit vel est: merito tamen Aristoteles tertium membris adiunxit de principiis cognitionis, ut significaret non semper principium cognitionis esse principium rei cognitæ, sed sepe alia esse principia rei in esse cogniti, à principiis eiusdem rei in esse aut fieri. Non addidit autem in speciali principium amandi, quia hoc nullum est nisi vel principium essendi: vel cognoscendi. Atque ex his satis constat tum descriptio, tum etiam diuisio ab Aristotele tradita: diuisio (inquam) dicta, quæ est trimembri. Post illam vero subiungit Aristoteles aliam bimembrem, dicens, aliud esse principium *intrinsecum*, aliud *extrinsecum*, quæ est subdiuisio priorum membrorum, ut ipse metat satis clare indicat. Atque ad illam trimembrem diuisiōnem reuocat omnes acceptiones principiis quæ supra numerauerat: & omnes alias quæ ex cogitari possunt. Non enim solitus fuit in enumerandis omnibus significatiōnibus ipsius vocis, quod prolixum esset & minimè necessarium, sed eas quæ vel erant magis vītate, vel ex quibus alia facile poterant cognosci. Et ideo superuacaneum cēsio scrupulose inquirere aliam sufficiētiam illius enumerationis. Quod si quis copiosam de illa re disputatōnem requirat, legat Fonsecam libro quinto Metaphysic. cap. 1. per quæstiones septem, præsertim in quarta.

Analogia principii declaratur.

XIII. Tertio ex dictis infertur, Principium non dici merè æquioce de omnibus membris quæ sub illo continentur, superiusque numerata sunt, quandoquidem non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis est illis communis. Dubitari vero solet an sit vniuoca, vel analogia. Ad quod breuiter dicendum est non posse esse vniuocam. Tria enim possunt in principio considerari, unum est res ipsa quæ denominatur principium: aliud propria relatio secundum esse, quæ principiis ad principiatum concipiuntur: tertium est id quod intelligitur tanquam proxima ratio fundandi illam relationem, quæ est consecutio illa seu dimanatio principiati à principio. In nullo autem ex his conuenienti vniuocæ ea omnia quæ principia dicuntur. Primum patet, quia principium denominatur non tantum ens in creatum, sed etiam creatum, nec solum ens reale, sed etiam rationis: sed haec non conuenienti vniuoce in aliqua ratione propria & intrinseca: ergo. Atque eadem ratio fieri potest de secundo, nam etiam relatio principii communis est ad creatam & increatam, quamvis hanc posteriorem Philosophia non agnoscat. Item ad relationes reales & rationis. Et ex his idem concludi potest de tertio: primo quidem: quia tanta est varietas in illis rationibus seu connexionibus principiorum cum principiis, ut vix inter se conuenienti nominis & proportionalitate aliqua. Secundo, quia quando id quod denominatur principium, est ens rationis tantum, ratio fundandi relationem principii non potest esse realis: in aliis vero rebus sepe est vera dimanatio & processio realis. Rursus hæc interdum est creata, interdum increata: est ergo in his eadem ratio analogia. Tandem, quia principia quæ solum ob successionem temporis aut ordinem situs, vel aliam similem accidentalem connexionem sic denominantur, longe distant à principiis per se, & maximè ab illis, quæ per verum influxum & causalitatem talia sunt. Neque

huic analogia obstat vñitas descriptionis data: nam termini quibus illa conflat, adeo sunt transcendentes, ut analogiam in se inuoluant. Neque etiam obstat quod fere semper absolutæ & sine addito principium dicatur de quoquaque significato supra polito: nam hoc accidere potest vel propter proportionalitatem claram & notam, vel quia ex subiecta materia conflat in qua significatiōne sumatur vox: vel certe propter aliquam propriam & intri- secationem principii, iuxta ea quæ inferius dicemus de analogia entis.

Quæret autem fortasse aliquis qualis sit hæc analogia, & de quibus significatis principium primario dicatur. De qua re multa dicunt interpres dicto libro quinto Metaphysicæ, capitulo primo. Ego tamen breuiter censeo hanc analogiam non esse vnam sed multiplicem respectu diuersorum significatorum: non enim repugnat idem nomen primario significans rem aliquam ad quasdam alias transferri per attributionem, ad alias vero per proportionalitatem. Ut sanum primariò significans animal, per attributionem significat medicinam, per proportionalitatem vero pomum integrum & incorruptum. Sic igitur dicendum censeo de principiis nomine respectu suorum significatorum. Est autem considerandum, aliud esse loqui de prima impositione huius vocis prout ab hominibus facta est, aliud de re significata per illam, ut in simili distinguit Diuus Thomas prima parte, quæstione decima tercia, articulo sexto. Priori modo existimo hanc vocem impositionem ad significandum principium *sitionis vocis* motus, vel temporis, nam quia priores Philosophi non cognoscebant nisi res corporales, in eis principium distinxerant principium, medium, & finem: hæc autem videntur primum cognita ex motu seu actione aliqua: & ideo verisimile est nomen principii, primum sive impositionem ad significandum principium motus vel actionis, vel partem illam magnitudinis à qua incipit motus. Et fortasse hoc significauit Aristoteles primo loco hanc acceptationem enumerans. Hinc vero deriuata est hæc vox per proportionem vel proportionalitatem ad alia significata.

At vero quantum ad rem significatam principalius significat hæc vox principia per se quam per accidentis: & ea præsertim quæ sunt principia per verio, secundum & realem influxum, quia in his est multo verior & propriior dimanatio vniuersitatis ab alio & origo, quam nomen principii præ se fert. Hæc autem ratio principii cum causalitate coniuncta est respectu creaturarum, & conuenienti tum Deo, tum etiam creaturis. Et haccratione potest de Deo, & creaturis dici secundum analogiam attributionis, verbigratia esse principium efficiens analogicæ dicitur de Deo & creaturis, non secundum proportionalitatem tantum, sed propter veram & realem conuenientiam, analogam tamen & includentem attributionem, ut inferius generaliter explicabimus in analogia entis ad Deum & creaturas. Et idem dici potest de principio finali, vel exemplari. Quomodo vero ratio principii, communis sit principio, efficienti, finali, & exemplari, pertinet ad diuisiōnem de causa in hæc & alia membra, de qua infra dicemus. In solo autem Deo ad intra (quod Philosophia non agnouit) reperitur vera ratio principii positivi ac per se cum vero influxu seu productione abque causalitate, quæ est altior & mirabilior ratio principii.

Vnde merito solet à Theologis inquiri an principium in communi, etiam dictum de ipso Deo, ut est principium creaturarum, vel vt vna persona diuina est principium alterius, sit vniuocum, vel analogum. Quidam putat esse analogum, & per prius dicendum de Deo secundum emanationes ad extra, quam ad intra, ipsius.

XVI.

De Deo, ut Dei, & creaturarum principium est, qualiter dicitur principium extra, ipsius.

intra, quia creatura procedit à Deo, non tantum secundum personam, sed etiam secundum naturam, & essentiam: & ideo maior ratio principii videtur esse in Deo respectu creaturarum, quam sit in Patre æterno respectu Filii, cuius personam producit, non naturam. Et confirmatur, quia ratio principii respectu creaturarum est absoluta & essentia: alia vero relativa & notionalis: ea vero quae sunt essentialia, ex propriis conceptibus videntur potiora, & priora notionalibus. Confirmatur secundo, quia potentia simpliciter in Deo prius dicitur de potentia procedendi ad extra, quam ad intra: unde Deus simpliciter est omnipotens per potentiam operandi ad extra non vero ad intra, alia Spiritus sanctus non est omnipotens, eo quod ad intra producere non possit. At vero eadem est ratio de principio quae de potentia, cum principium sit ratione potentiae. Atque ita sentit Durandus in primo distinctione 29. quæstionis prima.

XVII.

Aliis vero placet esse analogum, per prius dictum de principio ad intra quam ad extra, tum quia relatio principii ad creaturas est rationis: inter personas vero diuinas est realis, tum etiam quia principium est unde aliquid est: sed creatura analogicè est respectu diuinae personæ procedentis, quia haec procedit in esse in creato, illa in creato: ergo illa processionis est longe nobilior, etiam secundum analogiam: ergo etiam ratio principii, quæ illi respondet, per prius dicitur secundum emanationem ad intra quam ad extra. Atque huius sententia videtur esse D. Th. 1. p. q. 33. ar. 1. ad 4. & ar. 3. Sed illis locis non agit de nomine principii, sed de nomine patris, de quo est longe diversa ratio. Sed sub nomine principii id expresse affirmat in idem 29. q. i. ar. 2. vbi Capreol. Alber. Richar. & alii idem sentiunt.

XVIII.

Tertia vero sententia esse potest, hoc nomen principium esse vniuersum ad illas duas rationes. non enim repugnat idem nomine quod est analogum respectu plurimorum, esse vniuersum respectu aliquorum, ut per se constat; & infra tractando de communitate entis & accidentis latius dicemus. Quod autem ita sit in presente quod hanc partem de qua agimus, probatur quia hic non interuenit analogia proportionalitatis, nec attributionis. Prior pars probatur, tum quia alias solum per translationem dicitur Deus principium creaturarum, non per proprietatem, tum etiam quia Diuus Thomas supra expresse fatetur dari vnam rationem communem originis processionis creaturarum à Deo, vel vniuersa diuina ab aliis, quæ est, aliquid ab aliquo esse: & sic etiam dari vnam communem rationem principii, in analogia autem proportionalitatis, non est vna communis ratio. Secunda autem pars probatur, quia Deus ut dicitur primum principium creaturarum, non refertur ad se ut est principium personarum: ergo nulla potest ibi esse analogia attributionis. Itē, quia alias Spiritus sanctus diceretur principium creaturarum per attributionem ad Patrem, vel ad Filium, quod videtur satis absurdum. Item quia hic cessat ratio analogia attributionis, quæ esse solet inter Deum & creaturas, nimirum quod omne esse seu omnis perfectio creaturæ primario est in Deo, & ab illo penderet: hic autem vna ratio principii non causatur ab aliis, neque ab illa penderet: imo nec emanatio creaturarum per se penderet ex dimensionibus diuinarum personarum: quia multitudo personarum non necessitat per se necessaria ad productionem ad extra: cessat ergo in praesenti omnis ratio analogia attributionis.

XIX.

In hac re distinguenda videntur illa tria, quæ supra in omni principio distinximus, scilicet relatio principii, proxima ratio talis relationis, & id quod principium nominatur. Quidam primum non est dubium quin hic sit analogia, quia relatio principii Dei ad creaturas est rationis: personæ autem diuinae

produceant ad productam est realis. Et hunc sensum declarare exp. est Scotus distinctione 29. quæst. Imo hæc analogia, vel non est attributionis, sed proportionis, tantum: vel saltem si est attributionis, non est secundum communem conceptum: quia hic nullus est ad ens rationis, & reale.

Quoad secundum etiam existimo probabilius rationem principii actualis dici analogicè, & principalius de Deo secundum processiones ad intra, quæ ad extra, propter rationes adductas. Est autem hæc analogia attributionis, & non solum proportionis, sicut est analogia entis, & aliorum attributorum quæ de Deo & creaturis propriè dicuntur. Nam hæc analogia principii fundatur in analogia quæ est inter creationem, & processiones diuinarum personarum in ratione originis seu emanationis. Quasi productiones non conueniunt vniuerso in communicatione productionis, nec ratio principii potest esse vniuersa, praesertim cum esse hoc modo actualis principium creaturarum non conueniat Deo, nisi per denominationem extrinsecam ab emanatione creaturæ ab ipso. Quod autem ratio processionis analogia respectu creatæ, & increata, quodque per prius dicitur de processione increata, probatur primò ex generali regula diuinorum attributorum, quæ proprie semper per prius de Deo dicuntur: ut infra probatum sumus. Habet autem verum non tantum in essentialibus, sed etiam in personalibus: nam persona analogice dicitur de creatæ & increata: & Pater, aut Filius, dicuntur analogicè de diuinis personis & humanis.

Secundo, quia etiam in hæc ratione est aliquo modo necessaria dependencia, & antecessio naturalis inter origines ad extra, & ad intra. Nam licet creationis ex parte sua per se non requiri ad Trinitatem personarum, & con sequenter nec processiones ad intra: ex parte tamen Dei per se ac necessario illas requiri: & ab eius modo penderet. Tum quia omnis effectio per se penderet à persona agente, in Deo autem non potest esse persona sine productione, vel processione ad intra. Tum etiam, quia creaturarum productio ex se penderet ex intelligentia & amore: non potest autem esse in Deo intelligentia sine Verbo, nec amor sine Spiritu sancto. Et iuxta hanc considerationem dicit Diuus Thomas 1. parte quæstionis. 45. articulo 6. Processiones personarum esse rationes productionis creaturarum, & in responsu ad primum addit, quod processiones diuinorum personarum sunt causa creationis. Atque ita solum manet fundamentum, quod referendo tertiam sententiam atulimus contra hanc partem. Fundamentum autem Durandi nihil obstat, imo declarat processiones diuinorum personarum, cum sine vila dependencia vel imperfectione esse a deo eminentis rationis, ut non possint cum creatis productionibus vniuerso conuenire. Quod ergo in persona producta, essentia non producatur sed communicetur tantum: non minuit veritatem productionis, sed potius pertinet ad infinitam perfectionem eius. Sicut quod Pater æternus producat Filium, non tantum similem in natura specifica, sed etiam eiusdem numero naturæ, non minuit veritatem generationis, sed pertinet ad infinitam perfectionem eius, optimè annotauit Diuus Thomas prima parte quæstionis quadragesima prima, articulo quinto, ad primum.

Quod vero ad tertiam attinet, id est, ad id quod principiū denominatur, si omnino materialiter (ut ita dicam) sumatur, clarum est non posse intercedere analogiam, neque esse aliquid prius quam id quod primum principium creaturarum denominatur. Neque etiam esse potest aliquid perfectius, quam id quod ex parte talis principii est radix & origo talis denominationis: est enim infinita perfectio eius. Imo etiam si non a deo materialiter de illo principio loquimur, sed formaliter, quatenus est, (ut hæc dicam) principiū

in potentia, sic etiam existimatio ratione principij non posse dici minus propriè aut per posterius de Deo ut est principium creaturarum: & hoc perfaudent nonnulla argumenta facta in prima & tertia opinione. Et maxime quod hæc denominatio est absoluta, æterna, & essentialis: sumitur enim ex attributo omnipotentiae, potentia autem Dei in ratione potentie, actiua, vel productiva non est analogice potentia, sed primario ac principaliter. Ratio ergo principij prout ab illa præcisè sumitur non potest esse analoga.

Dices: Ergo potentia non dicitur analogicè de potentia creandi, & generandi, vel spirandi: cœquens autem videtur falsum, nam talis est potentia, qualis est actio vel productio, sed productio est analoga, ergo & potentia. Respondeo primum concedendo non esse talam analogiam, quæ posterius dicatur de potentia creandi: quia, ut dixi, potentia effectiva Dei non potest esse analogicè potentia: quia per nullam proportionem aut attributionem ita nominatur: & quia est prima ac perfectissima potentia. Vnde addo vel quoad hoc est vniuocacionem, vel si est aliqua analogia ut fortasse est, per prius potentiam productivam dici de potentia creandi, &c. quam generandi, &c. Ratio est, quia formalis ratio potentia, quæ actum primum ad producendum significat, cum omni proprietate & perfectione reperitur in Deo respectu creaturarum: respectu autem internarum originum, vel diuinarum personarum procedentium, magis est secundum modum concipiendi nostrorum, quam secundum rem. Quia in re non tam est actus primus quam ultimus respectu internarum processionum, ut latius infra constabit tractando de scientia, voluntate, & potestate Dei. Ratio autem est, quia potentia Dei respectu creaturarum est ad emanationem transversè res ipsa distinctam, & non necessario fluentem à tali potentia: & ideo illa est propriissime potentia & actus primus respectu talis emanationis: at vero potentia generandi vel spirandi est secundum processionem immanentem, quæ in re non potest esse tantum in potentia, sed semper in actu, nec potest esse in re distincta ab eo quod à nobis concipitur per modum potentia, quantum ad absolutam perfectionem eius, ut constat ex D. Tho. i. p. quæst. 41. arti. 5. & ideo secundum rem & veritatem proprius dicitur potestia de creatura; quam de generativa, &c.

Neque obstat quod origo, vel productio sit analogia: quia potentia Dei non sumit rationem in sumam, habitudine ad extrinsecum, sed ex sua essentiali & absolutissima perfectione: ut etiam quia ad excellenciam diuinæ potentiae absolutæ sumptus pertinet vi, neque ex necessitate sit coniuncta sive actioni, nec etiam possit habere actionem sibi adæquatam seu eiusdem ordinis: atque ita sit ut imperfectio quæ essentialiter includit productio seu dependentia creatura, non solum non diminuat perfectionem, & proprietatem potentia Dei ad agendum extra se, sed etiam sit manifestum in dictum infinitæ perfectionis eius. E contrario vero excellentia internarum originum indicat suminam & infinitam perfectionem & proprietatem actuū immanentem Dei, & consequenter aliquo modo minuit proprietatem potentia in actu primo, ut declaratum est. Atq; hæc sunt obiter dicta propter declarandam exacte analogiam principij. Illud vero magis Theologicum est quod queri solet ad principium dictum intra Deum de generante, & spirante sive vniuocum, vel analogum: in quo ego censeo cum Scotio loco supra citato esse vniuocum, sicut est relatio vel persona, neque in his quæ cum omni proprietate dicuntur de diuinis personis intelligo analogiam, vel attributio de Deo creare, cum ibi nulla sit dependentia, aut imperfectio, & operæ vel prioritas naturæ. Rursus quæri solet utrum principium ad extra dictum de Deo ut creante, vel operante ex presupposita materia, sit analogum: quod aliqui sentire videntur: ego vero censeo esse vniuocum.

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

cum: quia effectio vniuoce dicitur de creatione, & eductio, præsertim quæ à Deo fit ut à primo agente, sed de his hæc sunt satis.

Principalis questionis resolutio.

Vltimo ex dictis colligitur responsio ad quæstio- **XXV.**
nem propositam, propter quam tam multa de *Principium latum patet,*
principio diximus, scilicet, principium & causam non esse omnino idem, nec reciprocè dici, sed principium *qua causa.*
communius esse quam causam. Ita docet expresse D. Thom. i. p. q. 33. art. 1. ad 1. in de rationem sumens cur in Deo una persona dicatur principium alterius, & non causa. Idem habet in i. dist. 29. art. 1. in corp. & ad 2. & de potent. quæst. 10. art. 1. ad 9. & est communis sententia. Quam recte probant rationes dubitandi posita in principio in tertio loco, & ex omnibus dictis de principio manifestè constat. Nam principium dicitur etiam de eo qui propriè non influit in aliud, causa verò minimè. Item hinc fit ut principium non tantum entibus realibus, sed etiam entibus rationis seu priuationi conueniat: causa vero non item. Et ergo hæc conclusio manifestè comparando causam ad principium in tota sua generalitate: si verò compareatur ad principium verè ac per se influens aliquod esse in eo cuius est principium, est etiam vera conclusio, tamen ita difficultis, ut non possit cognosci lumine naturæ, quia in solo Trinitatis mysterio reperitur talis principij modus, & ideo difficile est discrimen & rationem assignare, de quo dicemus sicut sequenti.

Soluuntur argumenta.

Ad primum testimonium Aristotelis initio po- **XXVI.**
litum multi respondent per illam regulam dia- *An principio exemplorum non requiri veritatem: in eo pù & causa-*
lecticam, exemplorum non requiri veritatem: in eo pù & causa-
enim loco obiter & gratia exempli posuit Aristoteles principium & causam. Sed hæc dura interpretatio est, vel modesta potius concessio Aristotelici la-
plus. Alij exponunt nomen cause ibi non accipi pro-
priè, sed vulgar modo, prout de quacunque occa-
sione vel conditione necessaria dicitur. Sed hæc ex-
planatio habet difficultatem infra attingendam, nam nomen causa etiam vulgariter sumptum nun-
quam tam late patet sicut principium. Dici ergo pos-
t est, Aristotelem duo ibi dicere de ente & uno. Pri-
mum est, esse idem. Secundum est, conuerti inter-
se: cum ergo Aristoteles ait, sicut principium & causa, non comparat ea in secundo, sed in primo, intendit enim docere ens & unum & idem re, non tamen ratione: & ad hoc inducit exemplum dicens quod se-
habent sicut principium & causa, non sicut tunica & vestis: vnde inmediate post illa verba principium & causa subdit, sed non ut quæna ratione dicuntur. Velfi in veritate sicut comparatio, non oportet vniuersaliter intelligi de principio & causa, sed indefinite: quod aliquando principium & causa, licet mutuo conse-
quuntur, ratione differant, v.g. principium & causa efficiens.

Ad secundum testimonium ex quinto Metaphy- **XXVII.**
sico respondent aliqui, etiam ibi sumi nomen cause lato & vulgar modo. Sed hoc aperte est contra mentem Aristotelis, cum distincte tractet de principio & causa: & utriusque significata Philosophice & proprie exponat. Alia expositio est, cum Aristoteles ait, tot modis dici causam, quod principium, non esse intelligendum positivè, sed negatiue, id est causam non dici alijs modis, quam his quibus dicitur principium, licet non necesse sit dici omnibus illis modis. Et quidem licet proprietas illius vocis tot modis, refragari huic expositioni videatur tamè ratio quam Aristoteles subiungit, videtur cogere ad illam admittendam: subdit enim: *Quoniam omnes cause principia sunt.* Ex qua ratione ineptissime inferretur, cau-

Principium
generatum
& præsumptum
ad dicendum
animale.

Principium
generatum
& præsumptum<br

sam dici omnibus modis quibus dicitur principium esset enim argumentari a superiori ad inferius affirmatim: ut si quis colligeret, *Omnis substantia est ens: ergo quod modis dicitur ens, et idem dicitur substantia.*

XXVIII.

Aliam vero expositionem indicat *Alexand.* *A-* lens, scilicet ut modis dici principium quo dicitur causa, quia omnis causa est principium. Ita ut post enumeratas significaciones principii subiunxerit *Aristoteles* quali generalem regulam, quod principium etiam dicitur omnibus modis quibus dicitur causa, quamvis non illis solis. Et iuxta hunc sensum optime quadrat ratio *Aristotelis*: tamen vix potest accommodari ad priora verba. *Alia expositio* indicatur a *Diuo Thoma*, scilicet, principii acceptiones ibi numeratas tot conuenire cause, quamvis non sub eadem ratione: nam ex causa incipit motus, & sic de aliis. *Luxa* quam expositionem probatio *Aristotelis* aliter est inducenda, scilicet, ut inde confirmet, illas acceptiones habere locum in principio, quia etiam habent locum in causa, quia omnis causa principium est: inde tamen non sequitur causam & principium reciproce dici, quia licet acceptiones ibi numeratas secundum alias rationes possint cause accommodari, tamen principium latius patet, quia dicitur omnibus illis modis quibus dicitur causa, & secundum propriam rationem cause: & præterea dicitur aliis modis secundum generale principii rationem.

Ad tertium testimonium ex 12. *Metaphysicæ*, vbi *Aristoteles* priuationem vocat causam, communis omnium & necessaria expositio est, ibi fuisse vsum nomine cause vulgari modo, prout causa dicitur quidquid ad aliud quouis modo requiritur.

XXX.

Sed dicit aliquis, Ergo si vere, & cum proportione loquamur, fatendum est, principium & causam reciproce dici, nam si vtrumque in tota sua amplitudine, & analogia & vulgari vnu sumatur, conuertitur: si autem stricte & cum omni proprietate causa sumatur, etiam conuertitur cum principio eodem modo sumpto. Si vero causa sumatur proprie, & principium latè, & ideo dicatur principium generale, esse quam causa inpropra fit comparatio: & eadem ratione dici posset, causa latius patere quam principium, quia si causa large sumatur & principiū proprie latius patet. Respondet eo negando vtrumque partem assumptionis: nam comparando principium proprium ac per se ad propriam & per se causam, communis est principium, ut patet *Theologicè* in principiis diuinorum processionum, & *Physicè* in priuatione. Et sumendo vtrumque in sua latissima significacione, etiam existimatio principium esse quid communius. Nam licet causa sic sumpta plura comprehendat quæ non sunt proprie, verè, ac per se cause; tamen nihil comprehendit quod sub generali significacione principii non contineatur: principium vero aliquæ complectitur quæ nullo modo dicuntur cause, etiam vulgari sermone: primogenitus enim vocatur principium filiorum, non tam causa vlo modo.

XXXI.
Grati ea
res causa
nomine pro
principiis

Ad modum loquendi Patrum Græcorum respondetur vñspasse nomen causa latius, quam in Latina proprietate possit aut debeat vñspari: re tamen ipsa non attribuisse nomen cause personis diuinis ad intra quatenus propriè dicit relationem ad effectum & in eo indicat aliquam imperfectionem: sed solum ut dicit originem vñus ab alia.

XXXII.
Principiū
an aliqid
in diuinis,
Et quod
principiū cor
relatam,

Ad rationem, *Theologi* negant Principiatum esse correlatum Principium Filii, negant tamen Filiū esse principiatum à Patre. Ita *D. Thomas* 1. part. quæst. 33. artic. 1. ad secundum, & alii communiter. *Luxa* quem loquendi modum, correlatum principiū erit, id quod est ab alio. Quæ sententia merito approbata est à *Theologis* Latinis ob reuerentiam mysterii Trinitatis, & ad tollendam occasionem erroris: nam principiatū videtur significare aliud factum, ut supra argumentabamur, vel etiam indi-

cat idem, quod initiatum, & consequenter indicat initium essendi. Omisso verò illo mysterio, & ablatâ vocis inuidia, si nomine principiati solum significetur id quod est correlatum principiū, sic negatur idem esse principiatum quod causatum, vel effectum: sed significare tantum id quod ab alio est, vel quod habet principium, non durationis (hæc enim æquuocatio etiam tollenda est) sed vel originis, vel cuiusvis alterius modi. Atque in hoc sensu sunt explicatae Graeci, qui, ut *D. Thomas* supra refert, admittunt Filium principiari à Patre.

Ad argumenta secundo loco facta, quibus probatur causam latius patere quam principium, respödetur, *Aristotelem* in primo testimonio non loqui generatim de principio, sed de primo principio in aliquo ordine; quod habeat influentiam & causalitatem. De quo principio ibidem dixerat, licet magnitudine paruum sit, facultate esse magnum. Et de hoc primo principio negat habere causam superiorem, scilicet in illo ordine. Nam solum primum principium absolute & in tota latitudine entis nullâ habet causam. Et eodem sensu in 1. *Physic.* ponit in definitione principiorum entis naturalis quod non sint ex aliis: eo scilicet modo, quo ens naturale est ex ipsis, quia illa sunt prima principia in illo ordine. De quibus principiis ut principia sunt, & eorum propria definitione in Philosophia disputandum est: ut vero aliqua eorum sunt cause, de illis dicetur inferius.

SECTIO II.

Virum sit aliqua communis ratio cause, &
quænam. & qualis.

X *Aristotele* nullam causam in communione definitionem habemus: posteriores vero Philosophi in ea assignanda laborarunt, ut à communis ad proprias rationes singularium causarum explicandas melius procedatur, simulq; declaretur, quælis sit conuenientia causarum inter se. Supponendum autem est sermonem esse de causa in actu formaliter ut causa est: sicut enim supra de principio dicebamus, ita etiam in causa tria considerari possunt, scilicet res quæ causat causatio ipsa (ut sic dicam) & relatio que vel consequitur, vel cogitat. De hoc tertio membro nihil in tota materia tractandum est: habet enim inferius suum proprium locum in materia de relatione. De aliis vero duobus dicturi sumus: primo autem de causatione ipsa, per quam formaliter constituitur causa in actu, & ex qua nobis innescit causa ipsa, seu virtus causandi.

Prima igitur definitio hæc tradi solet, *Causa est id per quod satisfit interrogacioni, qua inquiritur propter quid aliud sit, seu fieri.* Quia sumi potest ex *Aristotele* 2. *Physic.* ca. 7. vbi sufficientiam causarum probat ex eo quod per illas satisfit omnibus modis quibus quæris propter quid res sit: significat ergo causa esse id per quod satisfit questioni propter quid. Vnde constat dictiōnem propter quid non sumi illo speciali modo quo solet dici de causa finali, sed generalius, ut comprehendas omnes causas. Hæc vero definitio nihil fere rem declarat; nam quæ obscurum est quid significet illud verbum propter quid: nam si recte sumatur, solum significat habitudinem cause finalis, & illam ipsam non satis declarat, ut postea videbimus. Si vero sumatur fusius, comprehendit varios modos qui illis vocibus significantur, *Ex quo, per quid, à quo aliud est*: vnde solum imponitur nomen commune, non tamen explicatur communis ratio. Addo illam vocem in ea generalitate etiam posse comprehendere principia quæ non sunt cause, sicut Christus dixit *Ioan. 6.* *Ego vnu propter Patrem: vbi non habitudo cause, sed principiū tantum significatur.*

Secun-

III. Secunda definitio, & valde communis est, *Causa* est id, ad quod aliud sequitur. Quæ referri solet ex libro de Causis, vbi non reperitur, & potius videtur sumpta ex definitione principij supra declarata ex Aristotele. Metaphysic. Nam quod Aristoteles posuit primum loco generis, in illa definitione causa ponitur per terminum magis transcendentalē, scilicet id: reliquæ verò particulae, scilicet ad quod aliud, manifeste aequivalent illis verbis Aristotelis, vnde aliquid. Denique quod Aristoteles sub distinctione dixit, est, aut sit, aut cognoscitur, satis confusè comprehenditur sub unico verbo sequitur: in hoc enim verbo non potest significari sola consecutio per illationem, aliqui conuenient definitio etiam effectibus, ex quibus inferuntur cause: oportet ergo, vt generatim quamcumque connexionem vel consecutioem significet. Atque ex hac ipsa expositione sumitur potissimum argumentum contra ipsam definitionem: quia illa definitio non tam est causa, quam principij: vnde etiam conuenit priuationi: nam ex illa sequitur mutatio, nisi forte dicatur, verbum sequitur intelligendum esse per influxum & dependentiam: quo sensu constabit quidem, definitio erit tamen valde obscura.

Questionis resolutio.

IV. Tertia definitio est, quam potissimum afferunt alii qui moderni: *Causa* est id à quo aliquid per se pendat. Quæ quidem, quod ad rem spectat, milii probatur: libentius tamen eam sic describerem, *Causa* est Principium per se influens esse in aliud. Nam loco generis exigitum conuenientius ponit illud nomen commune, quod propinquius, & immediatus conuenit definitio: hoc autem modo cōparatur principium ad causam: namens, & illud relatiuum id, quod absolute possum illi aequivalere, remotissimum est. Per illam autem particularē per se influens, excluditur priuation, & omnis causa per accidens: quæ per se non conferunt, aut influunt esse in aliud. Sumendum est autem verbum illud *inficit*, non *strictè*, vt attribui specialiter solet causa efficienti, sed generalius, prout aequivalere verbo dandi, vel communicandi esse alteri. Obiectum autem quidam contra hanc partem quod causa materialis non dat esse, sed formalis; inter extrinsecas verò finalis non dat esse, sed efficientis. Sed, sicut speciali modo attribuatur illis duabus causis dare esse, formæ vt complenti proprium & specificum esse, efficienti vero vt realiter influenti, tamen absolute, & sub communi ratione, etiam materia in suo genere dat esse, quia ab illa dependet esse effectus: & ipsa dat suam entitatem, quia constitutur esse effectus: causa etiam finalis eo modo quo mouet, influit etiam in esse, vt postea declarabitur.

Ad declarandam verò amplius hanc partem definitionis, aduentum est in Philosophicè ageremus de solis causis & principijs naturalibus, seu quæ naturali lumine cognosci possunt, sufficienter vide ri causam definitam illis verbis, & distinctam ab omnibus principijs, quæ verò causa non sunt: quia tamen nostra Physica & Metaphysica deferire debent Theologiaz, talem oportet causa definitionem tradere, quæ Patri æterno ut est principium Filij, vel Patri & Filio ut sunt unum principium Spiritus sancti, non conueniat, & hoc est quod facit nobis negotium, nam persona producere videatur principium per se influens esse in aliam personam, atque ita videatur illi conuenire tota definitio causa, cum tamen causa non sit, vt ex recepta sententia Theologorum constat.

Difficultas ex mysterio Trinitatis sumpta.

V. Ad excludendum ergo huiusmodi principium per se dans esse sine causalitate: vbi sunt autho- Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

res moderni verbo, *dependendi*, quia una persona divina ita recipit esse ab alia, vt ab illa non pendeat, quia id quod ab alio penderet, oportet vt habeat essentiam saltem numero diuersam ab eo à quo penderet. Sed in primis explicare oportet quid sit proprie vnu pendere ab alio, aut cur ad dependendum requiratur diuersitas essentia, & non sufficiat distinctio rerum, quæ necessario inter rem producentem & producētam; quia non appetet ratio cur maiorem distinctionem requirat verbum dependendi, quam producendi. Item vnum relatum proprie dicitur pendere ab alio, quia illo posito ponitur, & ablatu auctor, & tamen non est de necessitate relativorum vt sic habere distinctam numero essentiam: nam personæ diuinæ sunt correlatiæ, cum tamen sint eiusdem essentia. Quod si dicantur esse eiusdem essentia absolutæ, distinguunt tamen in rationibus respectuis, id est satis esse ad correlatiuam dependentiam: cur nō idem sufficiat ad dependentiam producētam: non enim producitur quantum est idem cum producente, sed quatenus ab eo distinguuntur: vt sic autem habet distincta entitatem respectuam receptam ab alio: ergo secundum illam vere pender ab alio. Adde quod secundum propriam rationem respectuam habet persona producēta distinctum esse personale ac respectuū à persona producente: & illud habere nō potest nisi ab alio datum: ergo in illo vere pender ab alio. Quid est enim pendere ab alio in aliquo esse, nisi non habere illud à se, sed datum & communicatum ab alio, à quo semper dari debeat vt semper haberi possit?

Ad hoc ergo explicandum dixi, *causam esse quæ influit esse in aliud*: his enim verbis eadem res declaratur quæ importatur in verbo *dependendi*: significatur autem per illa, ad causalitatem necessariam esse *lo pender*.
Quid sit proprie ab aliis. vt illud esse quod causa per se primo influit in effectum, sit causatum ab ipsa causa, & consequenter quod sit esse distinctum a proprio esse quod causa influit. Vnde hoc est proprie pendere in suo esse ab alio, habere scilicet esse distinctum ab illo: & participatum, seu aliquo modo fluens ab esse illius. Hunc autem modum dependentiæ inueniri in omnibus causis, quas nos experimur, ostendi breuiter potest in omni causarum genere. Nam materia & forma influunt esse in composito, communicando quidem se ipsas, & suas entitates: esse tamen compositi quod inde consurgit, distinctum est ab esse, tum materia, tum formæ: & ideo ab illis proprie pender, quia ad illud constitutendum unaquaque confert suum esse: & inde consurgit esse à qualibet earum distinctum, quod sine illis esse non potest. Idem constat in causa efficienti (omissa pro hunc finali: quæ obscuriorē habet influxum, de quo infra videbimus) omnis enim res, quæ influit esse in aliud per modum principij per se & extrinseci, extra mysterium Trinitatis, dicit illud efficiendo ipsummet esse, quod communicat: & ideo semper dat esse distinctum ab esse proprio quod in se habet: & hoc est proprie causare & efficere: Et econuerso tum proprie res producta penderet in eo genere efficientis causa, quando ipsum esse, quod ab alio habet per se primo receptum, manifestabatur esse alterius, & fine tali influxu esse non potest. In processionibus autem diuinarum personarum, ea quare à non ita contingit, quia illud esse quod per se primo producentes productiones communicantur, non est aliud non penderet in eo genere efficientis causa, quando ipsum esse, ab ipso esse persona producentis, sed est ipsummet numero quod est in persona producente: & hoc est singularē & admirabile in illis diuinis processionibus: & ideo ita una persona procedit ab alia, vt tamen ab illa recipiat esse omnino independens, quia recipit ipsummet esse numero quod est in persona producente.

Neque obstat quod relationes ipsæ distinctæ sunt, & habent proprium esse relatiuum distinctum, quia Occurrunt non esse relatiuum ut sic, sed esse absolutum, & esse obiectum.

tiata, per se primo communicatur per illas processiones. Procedit enim Deus de Deo, & Pater, generando Filium; primario communicat ipsi suam naturam, relatio vero requiritur tanquam proprietas necessaria ad constituantem distinctam personam; quod est quasi materia (ut si dicam) in omni productione. Sicut in generatione humana quod per se primo ac formaliter intenditur, est communicatio humanae naturae, & humani esse: consequenter vero est requisita personalitas. Ratio ergo productionis principaliter pensanda est ex formalis esse per se primo communicato. Vnde generatio Christi vel hominis fuit vere humana propter verum esse humanae naturae, etiam personalitas fuit alterius rationis. Sic igitur, quia generatio diuina talis est, ut esse quod per se primo per illam communicatur, non sit manans ab alio esse, & ideo nec pendens nec causatum, sed communicatum tantum a persona producente, ideo generatio illa non est effectio neque causatio (ut si dicam) sed productio longe superioris rationis. Accedit quod ipsummet esse relatum illarum personarum tale est, ut essentialem includatur esse diuinum, quod essentialiter est independens, & ideo neque ipsum esse relatum potest dici dependens.

VIII.
Vnum rela-
tuum it-
dam crea-
tum, proprio
ab alio non
pendet.

In relationibus vero creatis dicitur interdum una relatio pendere ab alia, quatenus sine illa esse non potest. Sed est impropria & late locutio, quia ubi est dependentia, prout nunc proprii loquitur, est prioritas naturae, relationes autem mutuae sunt omnino similes, minusque improprii diceretur relatio creatra pendere a suo termino, si supponatur esse a-liquid absolutum, quia posito fundamento & termino resultat relatio. Ex quo fit ut in creatis multo minus dici possit una relatio influere in aliam, quoniam una non est causa, immo nec principium alterius, sed solum habent necessariam similitudinem, seu concomitantiam. In diuinis vero licet unum relatum procedat ab alio, non tamen per dependentiam, nec per influxum diuersi esse essentialis, quod per se primo per talem productionem communetur.

IX.

Ad declarandam ergo hanc proprietatem causae, diximus esse principium quod influat esse, quia oportet ut ipsummet esse sit causatum, & consequenter essentialiter distinctum ab esse ipsis causa. Ad quod etiam indicandum consilio addidi particulam in aliud, & non, in aliquem vel in aliud, nam aliud absolute & proprii non dicitur nisi de eo quod est in essentia diuersum. Quod autem causa includat hanc proprietatem & requirat talem modum influxus, non aliter probari potest, quam ex communione & vsu huius vocis, maxime apud Latinos. Item ex correlatio, quod communiter censemur esse effectus, quae vox aperte indicat imperfectionem & dependentiam in eotrigore quem declarauimus, quare certum est, personam diuinam productam non possidere effectus, alioqui diceretur etiam facta, quod est contra fidem, ut constat ex Symbolo. Tandem, quia ex ipsa prout declarata est, constat, illam modum influxus, vel emanationis qui conuenit effectibus creatris respectu omnium suarum causarum, esse longe diuersae rationis ab emanatione unius personae diuinae ab alia; & habere illum modum dependenter quem nos declarauimus: ergo potest una communio voce significari, quae comprehendat causas rerum creatarum, & non principia diuinorum personarum. huiusmodi autem est haec vox causa, & conceperis qui illi respondet, quem per dictam causam definitionem explicamus. Sic igitur verum est de ratione cause esse vesti essentialiter diuersa a suo effectu: & quod effectus proprii pendeat a causa: verumque autem in illa particulari, prout a nobis declarata est, indicatur, & per illam excluditur principium in diuinis ratione cause.

Difficilas ex mysterio Incarnationis.

A lia vero difficultas nobis oritur ex alio mysterio fidei, scilicet incarnationis: nam Verbo diuino ut personaliter terminanti humanitatem, conuenit tota illa definitio causa: & tamen ut si non est causa iuxta sanam doctrinam: cum neque possit esse causa formalis, quia imperfecta est, neque efficientis, quia alias haberet Verbum sufficientiam ad extra, non communem Patri, & Spiritui sancto. Maior proprietas probatur, quia iuxta communem modum loquendi Theologorum, Verbum diuinum terminat dependentiam humanitatis: ergo verbum est id a quo pender illa humanitas. Quod si dicatis pendere quidem ab illo ut a termino, non ut a causa: primus non soluitur difficultas, immo potius inde concluditur non omne id a quo aliud aliud pender, esse causam: & deinde valde obscurum est quid sit dependere ut a termino. Sed hoc posterius mirum non est, quia res est valde supernaturalis, quam explicant Theologi, prout possunt. Illud vero prius conuinxit plane definitionem causae melius explicari per principium influens per se esse in aliud, quam per dependentiam, nisi haec particula per priorem declaretur. Igitur Verbum ut terminans humanitatem, non est principium per se influens esse in illam, neque humanitas hoc modo pender a Verbo ut a principio influente esse in illam: sed solum in ratione termini qui est proprietas quaedam necessaria, sine qua humanitas illa non potest existere.

Quae responso recte satisfacit, quantum ad dependentiam humanitatis a Verbo: adhuc tamen manet difficultas de dependentia Christi, ut est persona composta. Suppono enim ex vera Theologorum doctrina, immo & Conciliorum, & Patrum, ex Verbo ut terminante humanitatem, & humanitatem ipsa, consurgere Christi ut Dei hominis personam per se unam, ac mirabiliter compositam. Illud ergo compositum vere pender a Verbo, tanquam a quodam principio intrinseco ex quo constat: vnde necesse est ut in illud influat esse, communicando illi suum esse personale: ex quo cum humanitate resultat hac persona composita, quae ut sit aliquo modo distinguuntur a Verbo nude sumpto. Sed ad hoc eadem responso applicanda est, nam Verbum non aliter concurrit ad constitutum illud compositum, quam terminando humanitatem: vnde si in hoc non exercet aliquod causalitatis genus, neque etiam constitutendo illam personam compositam habet aliquam rationem causae respectu illius. Argumentum autem factum non tantum procedit in dicto mysterio, sed accommodari potest ad omnia extrema componentia aliquod compositum, ut est punctum respectu lineae, & subsistencia creatra respectu suppositi &c. De quibus omnibus dicendum est recte probare reduci quidem ad aliquod genus causae intrinsecæ, id est formalis vel materialis, quomodo autem, & in quo, aliquando deficiant a proprietate talium causarum, & praeterit in dicto mysterio, pender ex his quæ de his causis in particulari dicenda sunt.

Causalitas quid.

Ex his quæ de ratione causæ in communione diximus, colligitur primum, quid sit id quo causa in aliud formaliter & proxime constituitur in esse causæ: quod soler vocari causatio vel causalitas in communione, hoc autem nil aliud est quæ influxus ille, seu concilius, quo unaquæcunque causa in suo genere actu influit esse in effectum: hic vero concursus necessario oportet ut sit aliquid distinctum in re seu ex natura rei a relatione ipsius causæ, cum possit res illa quæ causa denominatur, in re manere sine hoc actuali influxu: quod est certum signum distinctionis ex natura rei, ut in superioribus vixum est. Non potest autem

*Ab experi-
mēto proba-
tur assertio.*

tem hic influxus esse sola ratio prædicamentalis causæ ad effectum: nam hæc, qualisunque illa sit, resultat ex ipso influxu causæ ut terminato ad effectū, eo scilicet modo quo dici solet, polito fundamento & termino, confusare relationem: est ergo ille influxus aliquid prius relatione: & secundum illum etiam causa est prior natura suo effectu, cum tamen secundum relationem sint simili natura. Est igitur ille influxus aliquid medium, inter entitatem, & relationem causa, quid autem illud sit & an sit aliquid in ipsa causa vel in effectu, & an sit aliquis modus distinctus ab illis, vel tantum denominatio ex vitroq; defumpta, nō potest hic distinctius explicari, donec ad singula causarum genera declaranda veniamus. Et idem est de quibusdam proprietatibus vel conditionibus, quæ communem rationem causæ comitari videntur, & in diversis causis diversimodè reperiuntur, ut esse prius natura, distinguiri realiter, vel essentia- liter ab effectu, &c.

Causæ unicus obiectum conceptus.

XIII. Secundò colligi potest ex dictis, nomen causæ non esse merè ex quo cum, cum non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis communis sit. An vero huic nomini secundum illam definitionem correspondat unus conceptus tam formalis quam obiectivus causæ in communis, in controvèrsha est: nam quidam existimant non correspondere hujusmodi conceptum unum, quia modi quibus effectus pendunt à causis in diversis generib; causarum, ita sunt primo diversi, vt ab eis una communis ratio dependat abstrahiri non possit. Sed hoc neque ab ipsis probatur, neque mihi videtur admodum verisimile, nam ex omni reali cōuenientia potest abstrahiri conceptus communis, inter causas autem non solum est proportionalitas aliqua Metaphorica, alioqui non de omnibus illis causa cum proprietate diceretur, sed est vera & realis cōuenientia, vt ex definitione data, & expositione eius confirmari etiam potest; & ex his quæ de conceptu entis diximus, multa hic applicari possunt. Non est ergo cur negetur unus communis conceptus cause. An vero secundum illum sit vniuersatio vel aliqua Analogia, constabit melius post traditam divisionem causæ, & explicata singula membra, ac modos causandi: & ideo illud omittemus, donec causas ipsas inter se conferamus.

S E C T I O III.

Quotuplex sit causa.

Elebris est illa diuisio causæ in quatuor causarum genera, scilicet materialis, formalis, efficientis, & finalis: quam tradit Aristotel. 5. Metaphys. cap. 2. & lib. 2. Phystic. cap. 3. & sequentib; cuius diuisionis expostio omnino pender ex singulorum membrorum exacta intelligentia, quam in toto hoc tractatu latè prosequemur: & ideo nunc in communis solum proponemus ea quæ circa hanc diuisionem dubitari possunt, & ea breuiter expediemus. Primum est, an omnia illa membra verè ac propriè sub diuiso continentur. Secundum, an inter se distinguantur, & opponantur. Tertium, an sufficienter comprehendant totum diuisum. Quartum an proximè & immediate causa in illa membra diuidatur, vel possit aliqua diuiso media exocitari. Quintum, an illa diuiso sit infima seu atomica, an possint singula membra in alia diuidi. Sextum, an sit vniuoca, vel analogia.

Quatuor proprie causarum genera.

II. Ad primam dubitationem dicendum est, omnia illa verè ac propriè rationem causæ participare: Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

& ideo merito causam in illa quatuor membra dividit. Hæc assertio præter communem omnium cō sensum post Aristotelem, sic probatur. Nam quod illa quaror in rebus, seu effectibus quos experimur, inneniantur, facile declarari potest, supponendo, aliquid nouum in rerum natura fieri: quod est tam evidens ex perpetua rerum vicissitudine; alteratio ne, generatione, ac corruptione, vt illud argumentis probare, superuacaneum sit. Si ergo si aliquid de nouo, necessaria est aliqua alia res à qua fiat, quia nō potest idem facere seipsum: & hanc vocamus efficientem causam. Quæ vel productum suum effectum ex nihilo; vel ex aliquare quam ad suam actionem præsupponat; primum non potest in vniuersum dici, nam experimento constat, neque artificem facere statuam nisi ex ligno aut ære, neque ignem calescere nisi aliquid ei supponatur quod calorem suscipiat, neque efficiere ignem nisi ex ligno, stupu aut alia re simili. Imo hic modus agendi tam est proprius naturalium causarum, vt Philosophi, qui ad illas tam attenderunt, inde sumpserint axioma illud, Ex nihilo nihil fit. Illud ergo subiectum, quod ad actionē efficientis causæ supponitur, materialem causam vocamus. Necesse est autem ut causa efficientis tale subiectum aliquam rem introducat: alias nihil nouum efficeret, contra positam hypothesim. Illud ergo vocamus formam, qualisunque illa sit, de quo postea videbimus. Tandem cum causæ per se egen tes non temere & casu agant, vt ipso rerum experientia constat: & præcipue in actionibus humanis, vt res sit extra controvèrsham, necesse est ut præter illa tria detur etiam finis, propter quem causa efficientis operatur. Reperiuntur ergo hæc quatuor membra in rebus: sive omnia illa in singulis effectibus inueniantur, sive non, hoc enim potest erit inquirendum, nam ad præsens sat est quod in rerum vniuersitate hæc inueniantur.

Quod autem quælibet ex his vera sit causa, de materiali quidem, formali, & efficienti, facile probari potest, nam quælibet ex his manifeste influit aliquid esse, materialia enim ab Aristotele definitur esse, id ex quo in isto fit aliquid. Vbi per particulam ex cum proprietate sumptuosa distinguitur materia ab aliis causis; per particulam autem, in isto, separatur à priuatio ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, & proprie causa in vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo consurgat esse totius. Similiter forma seipsum exhibet, vt illa tanquam actu compositum constituantur: imo frequenter definiuntur solet forma, quod sit causa intrinseca dat effici: materia enim est quasi inchoatio quædam, vel fundamentum ipsius esse, forma vero illud consummat, & completi, propter quod ratio quidditatis appellatur ab Aristotele citatis locis. Item hæc numerantur inter principia intrinseca rei naturalis: vel potius illa duo tantum, sunt principia constituentia rem naturalem: sunt autem principia per se, cum sint maxime necessaria & essentialia, & dant esse eo modo, quo explicatum est, sunt ergo propriæ causæ. De efficiente etiam pater, quia sua actione efficit ut res habeat esse quod antea non habebat; & ad hoc per se ac direcione tendit actio eius: ergo efficientis est quasi fons & principium per se influens esse in effectum; quod esse effectus distinctum est ab esse efficienti: ergo tota definitio cause propriissime conuenit efficienti. De fine vero potest esse nonnulla dubitandis ratio, quia nullum esse reale in eo præsupponitur, quo causare possit; sed, quia de hoc latius in propria disputatione dicendum est, nunc breuiter declaratur, quia licet finis sit post rem in executione: tamen est primum in intentione: & sub ea ratione veram habet rationem principii: nam est primum quod excitat, seu mouet agens ad agendum: est autem principium non factum, sed verum & reale, quia vere excitat & mouet. Vnde sicut habet sufficiens esse quo possit talis ratione principii exercere;

III.

*Materia ve-
re causa.*

*Forma est
separatur à priuatio-
ne, & declaratur proprius
influxus, quo materia, &
proprie causa in
vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

*Forma est
separatur à priuatio-*

*ne, & declaratur proprius influxus, quo materia, &
proprie causa in*

*vniuersum subiectum exhibetur, vt ex eo con-
surgat esse totius.*

ita etiam rationem cause: illud autem esse quamvis in mente sit, non est extra latitudinem entis realis, & ideo sufficiens esse potest ad talem rationem cause. Rursus huiusmodi principium non est per accidens, sed per se: immo ab illo haber causalitas agentis quod per se, & ordinate tendat in effectum: atque hoc hac ratione per se influit esse in illum, ergo etiam finis vere ac propriè conuenit definitio cause.

IV.

Prima obie-

ctio.

Contra hanc vero sententiam obiicere quis potest Augustinum li. 83. questionum in 28. dicentem: *Omnis causa efficiens est.* Quam sententiam videtur sumpfisse ex Platone in Dialogo de pulchro, seu qui inscribitur Hyppias maior, ubi significat causam, & efficiensem idem esse, & finem non posse dicam causam, quod confirmat, tum quia est effectus, tum quia ipsum causam efficiens non potest esse causa. Handem suffit communem sententiam Stoicorum, scilicet quod sola causa efficiens sit vera causa, refert Seneca libr. 8. epistol. 66. ubi etiam ipse eam probat: *Quoniam si omnia (inquir) sine quibus effectus fieri non potest, ponenda sunt in causarum numero, plures essent numerando, nimur tempus, locus, motus, &c. sine quibus nullus sit effectus, in una ergo causa efficiente sistendum est, reliqua vero sunt veluti adiumenta huius cause, aut conditiones necessariae.* Alter obiici potest in alio extremo ex Socrate apud Platonem in Phaedone, quod solus finis nomen causa meretur, nam tota causa rei est id propter quod sit: *reliqua vero omnia solum sunt conditiones requi- sitae ut res fiat, unde interrogationi propter quid res est, aut fit, sola responsio per finalem causam sat- sisfacit.*

V.

Prima obie-

ctio cum Au-

gusti. loco dif-

ficilienda-

rit.

Ad priorem objectionem locus Augustini difficulter est, negat enim ibi quærendum esse, quare Deus voluerit creare mundum, quia hoc est quærire causam voluntatis Dei: omnis autem causa efficiens est, quæ in diuina voluntate locum habere non potest: ubi videtur planè Augustinus confundere causam finalem cum efficiente: nam qui quærit, quare Deus voluerit creare mundum, non quærit causam efficiens, sed finalem. Dicendum vero est, sensu Augustini esse, non esse quærendam causam cur voluerit creare mundum: ita ut prius voluntatis Dei propria aliqua causa esse putetur, quia si diuina voluntas aliquam causam huiusmodi haberet, haberet causam efficiensem: non quia finis & efficiens formaliter sint idem, sed quia nihil potest habere propriam causam extrinsecam finalem, quin habeat efficiensem, vel quia finis ipse non causa sine efficiencia, ut multi volunt: vel quia finis proximè mouet efficiens ad efficiendum. Cum ergo dicit Augustinus, omnem causam esse efficiensem: loquitur de causalitate extrinseca, quæ nunquam est sine interventu efficiens cause: non tamen intendit Augustus excludere, quin cum illa causa possit coniungi aliud causam genus. Alii brevius respondent, Augustinum locutum esse strictè de causa, prout dicit relationem ad effectum strictè etiam sumptu, & denominatum à verbo efficiendi. Sed hoc vix potest accommodari discursum Augustini: nam qui quærit quare Deus voluit &c. non quærit causam ita strictè.

VI.

Quot Ari-

stoteles, tot

causæ esse

nova admis-

sit Plato.

Veterum

philo-opho-

rum in hoc

sen-.

Ad Platonem, certum est illum posuisse omnia genera causarum, quæ Aristotleles posuit: & fortasse plura, ut postea videbimus. Et in citato loco non dicit causam, & efficiens, idem est, ut ei tribuitur: sed econtrario ait: *Efficiens nihil aliud est quam causa.* Quæ propositio non potest simpliciter converti, ut per se constat. Inde autem non infert: finem non esse causam, sed infert, id quod sit ab efficiente causa, esse distinctum ab ipsa, quia non potest causa efficiere se ipsum. De aliis vero philosophis exhistimo, verbis prioris quam re ab Aristotlele dissentire. Nam ipsi non negant necessitatem & concursum materiarum, aut formarum, vel finis: sed in nominibus differunt, nam materiam vocant quid prærequisitum, formam vero potius appellantam censem effectum quam causam,

quia ad ipsam tota causalitas terminatur, vel ad summuum vocant partem cause: ut loquitur Seneca supra; finem vero appellant aliquo modo causam seu potius concusam cum efficiente, seu esse quid superueniens efficiens medio proposito, seu intentioni finis, ut causare possit. Præterea causa efficiens habet influentiam, & magis realem, & quodammodo im- mediatiorem ipsi effectui, quam finis, & notio, & quodammodo magis propriam, quam materia & forma, & priorem etiam illis: & ideo causa nomen interdum per Antonomasiam, vel etiam ratione pri- mæ impositionis, pro causa efficiens sumi solet. Nihi minus tamem rem ipsam Physice considerando, non est dubium quin singulæ ex dictis causis veram & propriam rationem causæ habeant, & in suo gene- re totalem ac plane diuersam, ut in secundo punto pu- dicemus: & ideo multò melius Aristoteles hęc distin- cione numerant sub communī notione causa.

Nec ratio ex Seneca adducta quidquam obstat: non enim in causis numerantur omnia, sine quibus effectus non sit, sed ea tantum quæ per se influit in effectum. Quod non habet locus, quia est quid ex- trinsecum; vel si sermo de vbi intrasēco, illud nō tamen presupponitur, sed consequitur in effectu ut quod- dan accidens eius. Et idem est de tempore: nō pro- ut ut pote- rū est communis mensura, extrinsecum est, prout vero esse potest intrinsecum, solum est duratio ipsius motus quo sit res, quando successiva sit: ille autem motus non est causa, sed est potius ipse actus influxus causa efficiens successiva, ut infra declarabutur. At vero materia, quāuis sit quid prærequisitū ad actionē agētis, tamen in ipso instance, vel tēpore quo agens agit, etiam materia per se influit in effectu, immo & in ipsam actionē agētis, si ex illa operetur, ut posse videbimus. Forma vero, licet sit effectus agentis, vel etiam materia, est tamen causa totius compōitū, compleps essentiam eius. Et, quāuis sit pars compo- siti, est tamen in suo genere totalis causa eius, neccur pars causa appelletur, quia neque est pars agentis, neq; materia. Quod si appelletur pars causa re- spectu totius causalitatis necessariæ in omni genere ad effectum, hoc modo etiam materia, & efficiens ad effectum pars causa, est tamen impropria locutio, quia omnes illæ non componunt unam causam, sed aggregatum, vel requiritum numerum causarum. Atque id est proportionaliter de fine, nam licet re- queratur ex parte agentis, ut actio eius non temerari, sed ex instituto, habet tamen influxum propriū ac per se, & diuersum ab influxu agentis, qualis verò ille sit, & an semper sit necessarius, infra dicemus.

Vnde ad alteram partem objectionis responde- tur, Platonem & Socratem illo loco moraliter potius quam Physice loqui. In moralibus enim finis est quodammodo tota causa actionum seu effectuum, non quod alia causa excludantur, quatenus Physi- ce necessariæ sunt, sed quod omnes alia ex fine su- mant quasi primam rationem causarum. Vnde finis potest quodammodo dici sola causa, quia ita est causa ut non habeat priorem causam vel rationem: omnes autem alia ita sunt causa ut habeant aliquam priorem causam, vel saltem priorem rationem causandi: quod dico propter primam efficiensem causam, quæ est Deus, quod inferius declarabimus. Si autem vis hæc in voce propter quid, dicendum est strictè sumptam, solum accommodari fini: latius verò solere etiam ad omnes causas extendi. Imo Aristotleles supra inde probat prædicta causarū genera, quia per omnia illa satissimè solet quæstioni propter quid dicimus enim hominem esse mortalem propter materiam, & vivere propter animam &c.

Quæstio- nes

Ex his facile est expedire punctum secundum de distinctione harum causarum. Potest autem esse ser-

esse sermo de distinctione formaliter ac præcisè in ratione cause, vel de distinctione quasi materiali seu reali in esse entis. Prior distinctio est, quæ ad præsens spectat, quam certum est inter hæc membra reperi. Primò ex Aristotelis testimonio, quia aliæ efficiens virtus diuinitus. Secundò ratione, quia causa ut causa in actu, formaliter constituitur per actualiæ influxum in effectum: sed in quatuor illis membris sunt influxus diuersarum rationum: ergo. Probatur minor, quia influxus cause materialis & formalis est intrinsecus per internam compositionem: influxus autem cause efficiens & finalis est extrinsecus. Rursus influxus materiæ est per modum potentie, formæ autem per modum actus. Influxus item efficiens est per actionem seu mutationem realem: influxus autem finis est per mutationem intentionalem, aut Metaphoramicam: sunt ergo omnes hæc causalitates formaliter distinctæ: constituant igitur causas in actu formaliter distinctas. Vnde etiam rationes seu virtutes causandi harum causalium distinctæ sunt, nam materia causat, quatenus est passiva potentia: efficiens vero quatenus habet potentiam actuum in aliud, forma vero quatenus vim habet actuandi per se ipsum: finis tamen, quatenus bonus est, & per bonitatem habet vim alliciendi effectum: quæ omnia in sequentibus exponentur latius: neque hic occurrit specialis difficultas circa hanc partem.

X. *Eadem res diuersorum motuum causarum præfex- erit respon- sibilium suorum.*

Circa distinctionem autem realem seu materialem harum causalium dubitari potest an semper intercedat, vel fieri possit, ut eadem omnino res habeat plures rationes causandi ex numeratis. Potest autem hoc queri, vel in ordine ad diuersos effectus, vel ad eundem. Priori modo dicendum est non esse necessariam distinctionem realem seu materialem inter dictas causas: quia non repugnat eadem omnino rem in ordine ad diuersos effectus habere plures causalitates diuersarum rationum. Eadem enim forma est finis respectu generationis, seu alterationis, per quam fit, & est forma respectu materiæ & compositi: & est principium efficiens respectu actionis in aliud: & potest esse materialis causa suarum proprietatum, ut est anima rationalis, quatenus est subiectum intellectus, vel voluntatis. Hi namque influxus seu causalitates, quantumvis diuersæ rationis sunt respectu diuersorum effectuum, non habent inter se repugnantiam, neque etiam repugnat, quod ab eadem re procedant: quia sicut eadem res est capax diuersorum respectuum in ordine ad diuersa: est enim unius similis, & alterius dissimilis, principium unius, & finis alterius, ita potest in ordine ad diuersos effectus participare diuersos respectus causandi. Ratio deniq; à priori est, quia eadem res creatura potest in sua entitate includere actum potentie admitemus: & ideo potest ad unam rem comparari per modum actus formalis, ad aliam vero per modum subiecti: actus autem formalis cum det esse rei, simul esse solet principium agendi aliud, quia operatio consequitur esse: ac deniq; quia talis actus aliquod bonum est, etiam potest esse principium Metaphoricae motionis. Sicig; tur non repugnat omnia genera causalium in eandem rem conuenire respectu diuersorum.

XI. *Quod si interdum in aliqua re non coniunguntur, non est ex formali repugnantia talium causalitatium in ordine ad diuersa, sed ex peculiari conditione. Et interdum prouenit ex perfectione: interdum vero ex imperfectione, verbi gratia, Deus potest esse causa efficiens & finalis, non tamen materialis respectu aliquius, quia est purus actus, & nullam habet potentiam passiuam: neque etiam exercere potest causalitatem formalem: quia hæc requirit entitatem incompletam & imperficiam. Et ob eandem rationem angelicae substantiaz non possunt exercere causalitatem formalem: quia vero non sunt puri actus, possunt aliqua ex parte exercere materia-*

lem saltem respectu aliquorum accidentium: & quia non sunt pura potentia, possunt habere rationem aliquam efficiendi, & multo magis finaliæ. Econtrario vero materia prima, cum causalitate materiali exercere possit, tamen quia est pura potentia nec causalitatem formalem, nec propriæ effectuum participat: tamen quia non est ita pura potentia quin aliquam entitatem & actualitatem habeat, aliquam causalitatem finalem habere potest: ratione cuius anima appetit corpus suum, & quælibet forma materiali. At vero forma substantialis, cum causalitatem formalem, efficiensem, & finalem exercere possit, non tamen materiali substanciali (ut sic dicam) quia non est potentia passiva in genere substantiali. Respectu vero accidentium potest interdum exercere hanc causalitatem, quod propriæ conuenit formæ subiecti, nam illa formæ, quæ ob imperfectionem suam ex se subiecte non potest, neque etiam est potens per se ipsam ad sufficienda accidentia. Et ad hunc modum facile discurriri potest per entitatis accidentiales, quatenus prædictas causandi rationes participare possunt.

At vero, si hæc causa comparetur ad unum & eundem effectum, nonnulla maior difficultas est. Et respectu quidem in quibusdam est clara repugnantia, in alijs autem ea vero econtrario est manifesta possibilis, in quibusdam autem res est controversa & dubia. Itaque eandem rem in ordine ad idem simul esse causam materiali & formalem, plane repugnat: quia hæc causalitates requirunt conditiones formaliter oppositas, quales sunt esse in potentia, & in actu formalis: vnde si sermo de propria forma substantiali, semper requirit distinctionem realem à sua causa materiali: & idem est in forma accidentali, quæ suam propriam habeat entitatem. Quia vero sunt aliquæ formæ accidentales, quæ rancum sunt modi subiectæ, ut præsencia localis, vel si quid aliud est huiusmodi: in illis, sicut ratio formæ est imperfecta, ita sufficit distinctione modalis. Semper tamen necesse est, ut formalis & materialis causa respectu eiusdem compositi distinguantur realiter, vel ex natura rei. Deinde etiam *Forma & coniuncta formalem & efficiensem causam non posse efficiens re-* in eadem re coniuncta respectu eiusdem effectus: quia *fectio eius* forma exercet causalitatem formalem in eo, in quo *dem in idem* est; efficiërem vero respectu alterius formæ, vel *coincidere non possunt*, compotiti: & ideo forma ut informans, vel supponit ad actionem ut principium agendi, vel consequitur ut effectus, seu terminus formalis actionis: & ideo fieri non potest ut causalitas formæ & effectuæ, eidem formæ conueniant respectu eiusdem: nam includunt habitudines repugnantes.

XII. *Rursus etiam est clarum, finaliæ & formalem causalitatem quodammodo conuenire posse in eandem Forma, eum formam respectu eiusdem: quodammodo autem non fine an posse. Si enim comparantur ad idem subiectum, vel in eandem suppositionem, optimè possunt in eandem rem conuenire: eadem enim forma, & est finis materiæ, & eam confundere.*

informat: eademq; visio beata est forma intellectus, & finis ac beatitudo eius. Et ratio est, quia ipsam formam ut informans, & informatio eius est bonum ac perfectio subiecti quod informat: & ideo potest ad illud comparari simile in ratione formæ, & finis. At vero, si comparatio fiat ad ipsum compositum, quod per formam constituitur, sic non potest eadem esse forma & finis respectu eiusdem: quia non est forma finis compositi, sed potius forma est propter compositum ut propter finem suum. Quod si comparantur ad actionem seu generationem, etiam respectu illius eadem est forma & finis. Quo sensu videtur dixisse Aristoteles infra citandus, finem & formam coincidere in eandem rem numero: sub eo tamen respectu, licet forma propriæ sit finis generationis, non tamen propriæ est causa formalis eius, sed tantum principium, ut lect. præced. dicebam.

XIII. *Præterea eadem fere proportione loquendum est de fine,*

An coniuncturantur in eodem efficiens & finis.

de fine, & efficiente: nam secundum quandam rationem finis conuenire possunt eidem rei, non vero secundum aliam. Duplex enim finis, ut infra videbimus, distingui solet, scilicet finis cuius gratia actio fit vel cui, seu in cuius gratiam & commodum sit, ut in curatione finis curus gratia, est sanitas: cui vero, est ipse homo, cui sanitas procuratur. Prior ergo finis non potest esse eadem res cum causa efficiente, quia est effectus eius: posterior autem finis optime potest esse eadem res cum causa efficiente: nam sive efficiens operatur propter seipsum: & hoc modo Deus est simul primum efficiens, & ultimus finis suorum operum. Et iuxta haec intelligitur facile vulgare dictum Aristotelis 2. Phyl. capite 7. *Finis & forma coincidunt in idem numero: finis autem & efficiens in idem non numero, sed specie: loquitur enim de fine cuius gratia: seu qui per actionem formaliter intenditur, & fit: de quo iam diximus, distingui ab agente tanquam effectum eius: & ideo non posse esse idem numero cum illo. Quod vero sit idem specie, continet in agentibus vniuersis, non in omnibus, ut ipse Aristoteles indicauit. Quomodo autem causa formalis & finalis in candem rem numero coniungi possint, iam declaratum est. Addo vero etiam posse aliquam rationem finis in eadem numero rem cum causa materialis coniungi: nam subiectum accidentium & est causa materialis eorum, & finis: ut enim dicebam, finis proximus sanitatis procuranda ratione in eadem effectum.*

An materia ratione a- est homo, & inter alios fines forma inducitur in ma- lorum finis in sua eni- tate posse- zur.

XV. Efficiens an idem effi- posse cum materia.

Solum supererat comparanda causa efficiens cum materiali, an possit utrare ratio coniungi in eadem respectu eisdem effectuum. Et quidem loquendo de causa materiali substantiarum naturalium, certum est non posse materialem & efficiemem causam coniungi in eadem re in ordine ad eam effectum, quia materia non potest esse principium efficiens formae ex illa educendae, & consequenter nec totius compositi. At vero loquendo de causa materiali accidentium, maius dubium est, an eadem causa materialis possit esse efficiens eorumdem. Potest autem haec efficiens intelligi duplex: una per naturalem resultantiam, & de hac loquendo, non est dubium, quia possint illa causalitates coniungi, & ita dici solet passim, animam, verbi gratia, habere triplicem causalitatem in suas naturales potentias, nempe finalem, materialem & efficiemem: & multi carent hoc genus actitatis, nec materia prima repugnare in suam propriam passionem, quae est quantitas. Altera efficiens est per se, & per propriam actionem, & de hac est maior difficultas: coincidit tamen cum illa questione, an omne, quod mouetur, ab alio mouetur, seu (quod idem est) an agens & patiens semper distinguantur, saltem secundum proxima principia agendi, & recipendi, quam postea tractabimus, disputando de causa efficiente.

Cause in quatuor genera diuisiō an a- dēquata.

XVI. Instrumen- ta sub effi- ciente, non sub mate- riali causa collocanda.

Circa tertium punctum, an haec quatuor genera sufficienter diuidant causam, solent variae difficultates proponi de causis instrumentariis, dispositiū & obiectu. Sed haec & similia difficultatem non habent, nam causa instrumentalis, quedam species est causa efficiens, ut postea videbimus. Nec potest cum aliquo fundamento reduci ad materialē causam, ut falsò excogitauit Philogonus 2. Phyl. text. 27. nisi fortasse loquamur de dispositionibus materiali, quae solent etiam instrumenta appellare.

ri: sed illa nisi efficiemem habent, re vera non sunt instrumenta: si vero efficiemem habent, ut sic non sunt dispositions, neque ad causam materialē vlo modo pertinent, sed ad efficiemem, quam vel adiuuant, vel eius vicem gerunt. Dispositiū autem causa communiter reducitur ad materialē, quia præparat materiam ad formam. Sed haec denominatio solum esse videtur per quandam attributionem: nam si loquamur cum proprietate, vera dispositio quædam causa formalis est: non enim dispositio nisi informando subiectum: calor enim qui est in ligno, non disponit ad formam ignis, nisi formaliter calcificando lignum: loquor autem de vera ac propria dispositio Phyl., & positiva: nam vulgari modo solet dispositio vocari, quæcumque remoto impedimento, vel quævis conditio necessaria, ut applicatio ad agendum, vel quid simile, & in his nulla est vera causalitas, sed tantum per accidens.

Causam obiectuam appello obiectum respectu XVII. potentie vel actus. In quo obiecto duplex potest habitudo considerari: una est mouentis, altera terminans. Prior respectu potentie cognoscitur est causalitas efficiens, sive consideretur obiectum quatenus mouet imprimendo speciem, sive quatenus per speciem concurrit ad actum, respectu vero potentie appetitivæ est causalitas finalis, vel propria & formalis, ut appetit rationali, vel materiali & imperfecta, ut insensitivo, quod postea videbimus. Sub posteriori autem respectu aliqui reducunt obiectum ad causam finalē, quia potentia & actus in illud ut in finem tendunt. Neque obstat, quod haec habitus oit essentialis, quia non repugnat, quod aliqua res essentialiter sit ordinata ad suum finem. Alij ad formalem causam reuocant, quatenus obiectum dat speciem actui: quidquid enim dat speciem, habet rationem formæ, dicunt autem esse non intrinsecam, sed extrinsecam formam. Ego vero libentius negarem obiectum sub hactenatione exercere aliquod verum genus causalitatis, sed puri termini speciæ, non per verum aliquem influxum, qui causam constituit, sed per solam habitudinem alterius ad ipsum. Neque Aristoteles vñquam illius cause formalis extrinsecem meminit, nec terminum motus appellauit causam motus, quamuis dixerit ab illo sumere speciem: & idem est de vno relativo respectu alterius, seu de termino relationis ut sic. Nec D. Tho. aliter loquitur, ut videatur licet 1. 2. q. 1. art. 3. Sed haec facilia sunt, ac fere de modo loquendi.

Potissima difficultas est in hoc puncto de causa XVIII. exemplari, quam Plato addit quatuor ab Aristotele Exemplari, ut confit ex Timæo & Phædone, & refert Seneca cit. epistol. 66. Sed de hac materia propergreditatem eius propriam disputationem insti- gamus. Nunc breuiter concedimus Platonis exemplar veram causalitatem exercere, quod Aristoteles non ignorauit, nam hic numerando formam, addit & exemplar: & ideo fortasse non est necesse propter eam causam augere numerum, quod dicto loco examinabimus.

Diuisiō causa & predicta sine im- mediatā.

Circa quartum videri potest diuisiō illa immedia- XIX. ta, eo quod Aristoteles proximè diuiserit causam in quatuor illa membra. Sed nihilominus di- interam cendum est, illam diuisionem non esse immediatam: possunt enim facile conuenienter inter quædam ex his membris excogitari, ratione quarum aliae priores diuisiones causæ, & in pauciora membra confituantur. Sic ergo potest primo causa diuidi in interam, & externam: interna rursus in materialē & formam: de quibus dubitari non potest, quin peculiariter conueniant in modo causandi: dant enim esse

esse effectui conferendo illi suammet numero entitatem, & interne componendo illum: efficiēs autem & finis, longe aliter causant, & in hoc conueniunt, quod non componunt intrinsecē effectum, & ideo causa extrinsecā communiter appellantur. Igitur in ratione causa abstrahi potest ratiocommuni materialē & formā, quā non sit communis aliis causis, & consonus: ergo recte diuiditur causa immediate in intrinsecam & extrinsecam, & deinde illa in materialē & formalē: hāc vero in efficientem & finalē. Alio item modo posset alia diuīsio causa immediate excoxitari: nam tres aliae causaē præter finalē, conuenient in hoc, quod conferunt ad esse effectus per realem influxum, ideoq; requirunt existentiam realem ad suas causalitatis, ut posite videbimus: causa autem finalis influit intentionaliter: ideoq; causare potest antequam in se realiter existat. Recte igitur diuidi potest causa immediate in realem, & intentionalem, stricte sumendo in priori membro illum terminum realē: nam si sumatur in tota sua latitudine & transcendentia, etiam causa finali conuenit. Et rursus causa realis diuiditur in intrinsecam quā in materialē & formā, & extrinsecam, quā efficiens, & peculiari ratione, & quasi per autonomiam dici potest extrinsecā: nam licet finalis causa comparata ad formalē & materialē, extrinsecā etiam sit, comparata tamen ad efficientem, est quodammodo intrinsecā: nam habitudo ad finem est magis intrinsecā vniuersitatis rei, & in quibusdam est etiam essentialis.

Quatuor causa membra, an atomā.

XX. De quinto punto pauca hoc loco dici possunt, donec de singulis causis tractemus: & ideo breuiter dicendum est, hanc non esse diuīsionem in ultimas rationes causa: nam sub quoconque illorum membrorum dari possunt varia diuīsiones. Causa enim materialis quādam est pura potentia, alia vero est tantum potentia secundum quid. Quā non est diuīsio tantum materialis (ut ita dicam) secundum tantam, quā est causa, sed etiam est formalis in ratione causa materialis. Nam de ratione formalis illius est, ut sit potentia, & ideo secundum diuerſam rationem potentie receptiū, erit diuersa ratio causa materialis, quā diuerſitas attendi etiam potest ex effectibus: nam illa prior est causa materialis substantiæ, posterior vero accidentum. Vnde prior dici potest causa materialis simpliciter, posterior vero secundum quid, sumendo has voces non ex entitatis talium causalium, sed ex habitudine ad effectus: nam quoad entitatem materialis causa accidentum esse potest ens simpliciter, seu substantia integra: materialis autem causa substantiæ tantum esse potest ens secundum quid, tamen quoad causationem seu habitudinem causa hāc causat ens simpliciter, illa secundum quid. Rursus materialis causa substantiæ diuiditur in materia & corruptibilium vel incorruptibilium substantiarum: causa vero materialis accidentium diuidi potest, vel in corporalē & in spiritualē, vel in proximam, aut remotam, vel in eam, quā in se sit accidentis, vel quā sit substantia, aut partialis, aut integra: de quibus omnibus in proximis disputationibus dicam. Atque proportionali modo diuidi potest forma in substantialem & accidentalem, & vtrumque membrum subdiuiditur in varia formis, iuxta varietatem substantiarum compositarum, & accidentium. Causa item efficiēs, & finalis, quā plures sunt diuīsiones, quā non possunt hic breuiter recenseri, sed in propriis disputationibus.

XXI. Dices, si causa potest immediate diuidi in pauciora membra, & remotè in plura, cur Aristoteles potius quadrimembrem illam diuīsionem, quam alias tradidit? Respondeatur, hoc ipso quod illa diuīsio est

media inter illa extrema, fuisse aptiorem ad doctrinalem diuīsionem tradendam. Maximē, quia membra illa habent rationes, & modos causandi magis distinctos & notiores. Adde, Aristotelem non omnino omisisse, sed insinuasse satis, tam conuenientias harum causalium inter se, quam diuīsiones earum, ut ex citatis locis constat.

Qualis sit data diuīsio.

IN sexto punto auctores omnes, supponendo potius, quam probando, vel disputando, docent, illam diuīsionem causaē esse Analogam, & propter eam causam dicunt non fuisse causam in communis ab Aristotele definitam. Non tamen declarant satis modum, aut rationem huius Analogie: neque à nobis declarari potest, donec rationes singulārum causalium exacte tractentur. Et ideo nunc supponamus, sententiam illam veram esse ex communis sententiae auctoritate: & ex hac generali ratione, quod illi modi causalium communes sunt causal accidentium, & substantiarum, quā non possunt esse vniuersitatis causa, quia non dant vniuersitatis esse, vnde nec ratio effectus vniuersitatis potest in accidente & substantia: ex auctoritate vero huius Analogie declarationem in predictum locum remitto.

XXII.

DISPUTATIO XIII.

De materiali causa substantiæ.

Permitto disputationem in cōmuni de causa materiali, ut abstrahit à causa substantiæ, vel accidentis: quoniam potissima ratio huius causaē cernitur in materia prima: & si in illa declaretur, facile erit reliqua cum proportione intelligere. Neque timenda est aliquorum censura, qui existimant tractationem de materia prima nullo modo ad Metaphysicū pertinere, sed ad solum Physicū, iam enim in superioribus, præsertim in proemiali disputatione, declaratum est, multis titulis negotium hoc ad Metaphysicū spectare. Quoniam licet Physicus sub propria & speciali ratione agat de materia, ut est principium generationis naturalis, & ut est causa, vel pars entis naturalis: nihilominus Metaphysicus, considerando communem rationem causalē materialis, quod illius proprium est, necessariō agit de prima causa illius generis, quā est materia prima. Item agens de essentia substantiæ, necessariō tractat de materia, quatenus est pars essentia, ut infra videbimus, tractando de substantia materiali. Hoc ergo loco sub hac consideratione de materia tractamus. Et quia ratio causandi intelligi non potest, non intellecta entitate materia, inuestigabimus prius, an sit materia: deinde qualis sit entitas, & essentia eius, postea de proprietatibus, ac tandem de causalitate eius.

SECTIO I.

An sit evidens ratione naturali dari in entibus causam materialē substantiarum, quam materiam primam nominamus.

Poniam materiam primam duo includit, F. oportet ante omnia exponere significacionem vocis quoad vtramque partem. Materiam ergo diuidi solet in materialē ex qua, in qua, & circa quam.

Quā diuīsio varijs modis explicari potest: primō, ut non sit diuīsio rerum, seu materialium, sed respectū ac officiorum eiusdem materiae.

Eadem